

Gneza između antičke tradicije i petrarkizma

Koprivnjak, Daniela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:205411>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Daniela Koprivnjak

**GNEZA IZMEĐU ANTIČKE TRADICIJE I
PETRARKIZMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, listopad 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA HRVATSKI LATINITET

DANIELA KOPRIVNJAK

GNEZA IZMEĐU ANTIČKE TRADICIJE I PETRARKIZMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Maja Matasović

Zagreb, listopad 2020.

SAŽETAK

U ovom radu obrađuje se ciklus ljubavnih elegija hrvatskog pjesnika i latinista, Dubrovčanina Karla Pucića. Čitajući njegovo djelo „Knjižica elegija o pohvalama djevojke Gneze“ (*Elegiarum libellus de laudibus Gnesae*), analiziraju se njegove četiri elegije posvećene djevojci imena Gneza. Osim toga, izdvajaju se brojna imena iz antičke mitologije, kojom se i sam autor služio. U radu se također obrađuje „Kanconijer“, djelo talijanskog pjesnika i književnika Francesca Petrarce. Unutar analize elegija posvećenih djevojci Gnezi obraćena je pozornost na motive koji su tipični za rimsku ljubavnu elegiju. Između ostalog, u radu su prikazani pojedini soneti Petrarcina „Kanconijera“ kako bi se pokušalo ustvrditi je li Puciću „Kanconijer“ služio kao predložak prilikom pisanja vlastitog djela. Cilj ovog rada je istražiti tko je imao veći utjecaj na Pucića, odnosno u kojoj su mjeri na njega utjecali rimski elegičari, a u kojoj mjeri je to činio Francesco Petrarca, te slijedi li Karlo Pucić žanrovske odrednice ljubavne elegije.

Ključne riječi: Karlo Pucić, Francesco Petrarca, ljubavna elegija, Kanconijer, Gneza, Laura, antika, humanizam, petrarkizam

SUMMARY

This thesis deals with the cycle of love elegies written by Karlo Pucić, a Croatian poet and Latinist from Dubrovnik. While reading his work, „Booklet of elegies with praises of the girl named Gnesa“ (*Elegiarum libellus de laudibus Gnesae*), we have analyzed four elegies dedicated to an unknown girl. In addition, many names from ancient mythology, which the author also used, are mentioned and explained. This thesis also deals with *Il Canzoniere* by Italian poet and writer Francesco Petrarca. Throughout the analysis of elegies dedicated to Gnesa, attention is given primarily to the motives typical for the Roman love elegy. Also, the thesis presents certain sonnets from Petrarch's *Canzoniere* and tries to ascertain whether Pucić used the *Canzoniere* as a template while he was writing his own work. The aim of this thesis is to find out who had greater influence on Pucić, namely to what extent was he influenced by the Roman elegiac poets, and to what extent by Petrarch, and also to find out whether Karlo Pucić followed the directives of the Roman love elegy genre.

Keywords: Karlo Pucić, Francesco Petrarca (Petrarch), love elegy, *Il Canzoniere*, Gnesa, Laura, antiquity, humanism, Petrarchism

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KARLO PUCIĆ	2
2.1. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO KARLA PUCIĆA	2
3. ELEGIJA.....	4
3.1. RIMSKI ELEGIČARI I NJIHOVE MUZE	5
3.2. MOTIVI RIMSKIH ELEGIJA	7
4. HUMANIZAM.....	9
4.1. HUMANIZAM U HRVATSKOJ	9
4.2. ELEGIJA U DOBA HUMANIZMA	11
5. FRANCESCO PETRARCA	12
5.1. PETRARCIN KANCONIJER.....	14
5.2. PETRARKIZAM	17
5.3. PETRARKIZAM U HRVATSKOJ.....	17
5.4. KARAKTERISTIKE PETRARKIZMA	18
6. <i>ELEGIARUM LIBELLUS DE LAUDIBUS GNESAE PUELLAE</i>	20
6.1. <i>QUID MEA FORMOSO</i>	24
6.2. <i>ELEGIA DE CRUDELITATE AMORIS</i>	31
6.3. <i>DE VERO AMORE ELEGIA TERTIA VEL DE MUTATIONE AMORIS</i>	37
6.4. <i>CARMEN DE FRAGILITATE HUMANA ET MUTATIONE AMORIS</i>	44
7. ZAKLJUČAK	50
8. LITERATURA.....	54

Zahvala

Zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Maji Matasović koja me ohrabrila da upišem studij Hrvatskog latinитета i koja mi je s velikim strpljenjem i predanošću pomogla napisati ovaj rad.

Također zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Tamari Tvrtković i lekt. Zdravki Martinić- Jerčić na savjetima i smjernicama, ne samo prilikom izrade ovog rada, već i cjelokupnog studiranja.

Hvala svim mojim prijateljima i kolegama koji su svaki moj uspjeh ali i neuspjeh doživljavali kao njihov. Hvala na beskonačnom strpljenju, razgovorima i savjetima.

Veliko hvala Hrvoju koji mi je bio podrška u dobrim i lošim trenucima tijekom mog studija.

Na kraju, najveću zahvalu dugujem svojoj obitelji, prvenstveno roditeljima i sestri. Hvala na razumijevanju i povjerenju koje ste imali u mene. Ovaj rad posvećujem Vama.

1. UVOD

Proučavanje ljubavnih elegija oduvijek je bila aktualna tema jer je ljubav nepresušan izvor i motiv koji je još od doba antike inspirirao pjesnike na stvaranje. Pjesnici postaju zatočenici i robovi vlastite i neuzvraćene ljubavi, pri čemu prenose svoju patnju, agoniju i osjećaje u stihove. Među takve pjesnike se ubraja i Karlo Pucić (1458. – 1522.), hrvatski latinist i humanist, pjesnik rodom iz Dubrovnika. Kroz njegove četiri elegije posvećene djevojci imena Gneza, pokušat ćemo ustanoviti kako su i u kojoj mjeri na njega utjecali rimski elegičari (Katul, Tibul, Propercije, Ovidije).

U prvom dijelu rada bit će predstavljen u kratkim crtama život i opus Karla Pucića. Potom će biti predstavljen nastanak elegije, njene karakteristike i predstavnici. U kratkim crtama bit će opisan period humanizma u Europi, ali i Hrvatskoj, kada stvara i sam Pucić. Osim života i djela Karla Pucića, u prvom dijelu rada bit će također predstavljen život i opus Francesca Petrarce (1304. – 1374.), talijanskog književnika i pjesnika, koji se u svom pjesničkom stvaralaštvu također ugledao na rimske elegičare. Čitatelja će se ukratko upoznati s odrednicama petrarkizma – pokreta i pjesničkog stila koji je nastao oponašanjem „Kanconijera“, jednog od najvećih ljubavnih dnevnika svih vremena. Uz same odrednice „Kanconijera“, čitatelju će se pokušati u kratkim crtama približiti Petrarčina muza Laura, te ljubav i patnja koju je pjesnik osjećao prema njoj.

U drugom dijelu rada slijedi obrada Pucićevih pjesama te primjeri podudaranja motiva s antikom i Petrarcom. Uz samu analizu četiri Pucićeve elegije bit će predstavljeni pojedini soneti Francesca Petrarce koji se s njima mogu usporediti. Cilj rada je također pokušati utvrditi je li se Karlo Pucić prilikom pisanja svojih ljubavnih elegija služio „Kanconijerom“ kao predloškom, ili je u potpunosti slijedio samo žanrovske odrednice rimske ljubavne elegije.

2. KARLO PUCIĆ

Karlo Pucić (*Carolus Puteus*) rođen je 1458. godine u Dubrovniku. Bio je hrvatski pjesnik i latinist rodom iz ugledne obitelji. O njemu nam nažalost nije poznato puno podataka. Ono što nam je zasigurno poznato jest podatak da je 1511. godine bio knez u Slanom. Đuro Körbler u svome radu „Iz mladih dana triju humanista Dubrovčana 15. vijeka (Karlo Pavlov Pucić, Ilija Lampričin Crijević i Damjan Paskojev Beneša)“ iznosi neke činjenice iz pjesnikova života. Najzanimljiviji podatak koji Körbler u radu navodi je taj da se Karlo Pucić oženio 10. prosinca 1498. godine Nikoletom Đurđević, kćerkom Alojsija Đurđevića. Još jedna zanimljiva činjenica je da je Karlo Pucić dva dana prije smrti sastavio oporuku latinskim jezikom u kojoj sve ostavlja starijoj kćeri Petrunjeli. Osim kćerke Petronjele, Karlo Pucić imao je još troje djece: kćer Anuklu koja je bila redovnica te dva sina imena Rinaldo i Pandolfo.¹ Djelovanje Karla Pucića, odnosno njegovo stvaralaštvo najčešće se spominje uz suvremenike Iliju Crijevića (1463. – 1520.), Jakova Bunića (1469. – 1534.) i Damjana Benešu (1477. – 1539.). Pucić je bio najstariji od četvorice svojih sugrađana. Ovaj hrvatski latinist umro je u Dubrovniku u veljači 1522. godine.²

2.1. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO KARLA PUCIĆA

Osim što su skromni podaci o Pucićevom životu, skromno je i njegovo stvaralaštvo, ali ono, naravno, nije zbog toga manje vrijedno. Karlo Pucić autor je četiriju ljubavnih pjesama koje su sabrane pod naslovom „Knjižica elegija o pohvalama djevojke Gneze“. Sama knjižica elegija i „ta“ djevojka imena Gneza bit će predmet ovog istraživanja. U nastavku ovog rada analizirat će se detaljnije četiri Pucićeve pjesme posvećene njoj te će se pokušati izvući najvažniji ljubavni motivi koji se spominju u samim elegijama. Osim toga, pokušat će se saznati koji su to ljubavni motivi preuzeti iz antike, a koji iz doba i stila Petrarce. Naravno, osim samih motiva na kojima će se bazirati ovaj rad, pokušat će se saznati kojim se to izvorima sam autor služio pri pisanju svojih ljubavnih pjesama djevojci Gnezi. Osim „Knjižice elegija o pohvalama djevojke Gneze“, Karlo Pucić također je autor dvaju epigrama posvećenih Jurju Dragišiću, koji

¹ Đuro KÖRBLER, „Iz mladih dana triju humanista Dubrovčana 15. vijeka (Karlo Pavlov Pucić, Ilija Lampričin Crijević i Damjan Paskojev Benešić)“, Rad JAZU, 206, Zagreb, 1915., str. 222 – 226.

² Veljko GORTAN, Vladimir VRATOVIĆ, *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 1 Hrvatski latinisti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969., str. 355.

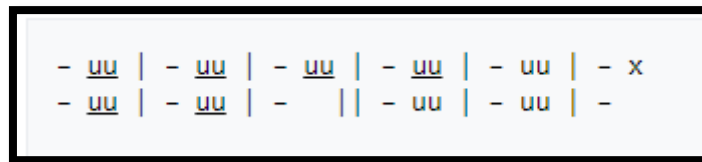
su ujedno i tiskani uz Dragišićeve tekstove *De natura coelestium spiritum quos angelos vocamus; Oratio funebris habita pro magnifico et generoso Iunio Georgio, patritio Ragusino*.³⁴

³ „Pucić, Karlo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51008>, zadnji pristup 6. 6. 2020.).

⁴ Dunja FALIŠEVAC, Krešimir NEMEC, Darko NOVAKOVIĆ (ur.): *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 597.

3. ELEGIJA

U samom naslovu diplomskog rada (*Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae*) nailazimo na termin elegija, te bi svakog čitatelja trebalo pobliže upoznati s tom terminologijom, objasniti što znači, kako i gdje je nastala. U staroj Grčkoj naziv elegija (lat. *elegia*, grč. *ἐλεγεία*) označava svaku pjesmu koja je bila pisana elegijskim distihom, odnosno pjesmu koja je sastavljena od heksametra i pentametra. Osim što elegiju karakterizira metar u kojem je pisana, odnosno spomenuti elegijski distih, ona je bila svojevrsna tužaljka popraćena frulom. Izvorno je elegija u Grčkoj (premda nije posve sigurna tvrdnja) označavala pjesmu koja govori o umrlima, a elegijski distih se ponajprije koristio za nadgrobne natpise.⁵

Slika 1: SHEMATSKI PRIKAZ ELEGIJSKOG DISTIHA⁶

Grčka elegija se razvila u Joniji, te joj je sadržaj bio različit; ponekad je to bio svakodnevni život, ponekad ratne strahote, a njena je tematika bila tužna, moralna, politička, vinska, erotska, životna, pa čak i ljubavna. Dakle, elegija je iz svakodnevnog života preuzela sadržaj. Grčka elegija svoj procvat doživljava u vrijeme aleksandrijskih pjesnika. Dakle, u temeljima su rimske elegije bili aleksandrijski pjesnici u Grčkoj i neoterici u rimskoj književnosti. Ti pjesnici su također pokušavali pokazati svoje obrazovanje i poznavanje nekih starijih pisaca. Najveći utjecaj na latinsku elegiju imao je Kalimah (3. st. pr. Kr.), čija su elegijska djela sačuvana fragmentarno, no u jednom odlomku se zamjećuje motiv *militia amoris*, koji će kasnije postati jedan od čestih i uobičajenih motiva rimske ljubavne elegije. Kalimah je bio uzor Katulu, Properciju, Ovidiju i Tibulu. Elegičari koji su pisali ljubavne elegije ugledali su se na kalimahovsku posvećenost izvrsnom pjesništvu te odbijanju uspostavljenih normi, odnosno ti

⁵ Milivoj SOLAR, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 187 – 188.

⁶ Slika izrezana s: https://en.wikipedia.org/wiki/Elegiac_couplet, zadnji pristup 4.10. 2020.

elegičari su odbijali vršiti tradicionalne obveze i građanske dužnosti kako bi se posvetili pisanju.⁷

Rimski elegičari su za razliku od grčkih pisali isključivo autobiografski. Oni su opisivali svoj život, iznosili svoje vlastite misli i osjećaje, izražavali bol i tugu, a sadržaj elegija je redovito bio ljubavne tematike.⁸ Dakle, rimski pjesnici su u potpunosti preuzeli oblik elegije, odnosno metar u kojem je pisana, ali ne i sadržaj. Kada govorimo o samim predstavnicima rimske elegije, valja ukratko spomenuti nekoliko njih.

3.1. RIMSKI ELEGIČARI I NJIHOVE MUZE

Razdoblje od 30. godine pr. Kr. do 14. godine n. e. naziva se zlatni vijek, zbog procvata rimske književnosti. U tom razdoblju najveći vrhunac doživljava poezija. Poezijom su se bavili najobrazovaniji građani Rima, uključujući brojne ljude unutar carske palače. Temelj rimskoj elegiji dao je još u Ciceronovom dobu Katul (*Gaius Valerius Catullus*, 84. – 54. pr. Kr.), rimski pjesnik koji se kao mladić pridružio krugu neoterika (*poetae novi*), pjesnika koji su uzore tražili u helenističkoj književnosti.⁹ Katul je sastavio zbirku od 116 pjesama, u tri dijela. Prvi dio (1 – 60) su kratki odlomci u različitim metrima (npr. falečki jedanaesterci, holijambi, jambi), razne tematike poput svakodnevnih događaja, satiričkih epigrama, priča o prijateljstvu i ljubavi. Središnji dio zbirke zauzimaju veće pjesme (61 – 68), u kojima se ističu dva svatovca, mitske pjesme o Atisu i o svadbi Peleja i Tetide te prepjev Kalimahove „Berenikine kose“. Posljednji dio zbirke tvore epigrami u elegijskom distihu (69 – 116). Središnju točku zbirke čini 25 pjesama ljubavne tematike posvećenih Lezbiji. Katul svoju muzu naziva Lezbijom po uzoru na pjesnikinju Sapfo s otoka Lezba. U tim je pjesmama Katul ispričao cijelu ljubavnu priču, u kojoj pokazuje cijeli spektar osjećaja koji su do tada bili nepoznanica za rimsku književnost, te na taj način uvelike utječe na Tibula, Propercija i Ovidija.¹⁰

⁷ Elizabeth LIPOVAC, *Motivi ljubavne patnje u elegijama hrvatskih latinista*, diplomski rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2015., str. 6.

⁸ Paul Allen MILLER, *Latin Erotic Elegy*, Routledge: Taylor and Francis Group, London-New York, 2002., str. 12.

⁹ „Neoterici“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43406>, zadnji pristup, 24.8. 2020.).

¹⁰ Vladimir VRATOVIĆ, *Rimska književnost*, Zagreb, Biakova, 2008., str. 234 – 244.

Tvorcem rimske elegije se može smatrati Kornelije Gal (*Cornelius Gallus*, 69. – 26. pr. Kr.), rimski vojskovođa, pjesnik, državnik i Vergilijev prijatelj. Kornelije Gal, osim što je bio u ratu protiv Marka Antonija, napisao je zbirku u 4 knjige, vjerojatno naziva *Amores* i posvećenu Likoridi, navodnoj ljubavnici i samog Marka Antonija. Nažalost, od njegove zbirke elegija nemamo ništa sačuvano.¹¹ Galovi sljedbenici su Albije Tibul (*Albius Tibullus*, oko 54. – 19. pr. Kr.) i Sekst Propercije (*Sextus Propertius*, oko 49. – oko 15. pr. Kr.) Obojica su bila iz uglednih obitelji te su pripadala književnim krugovima. Tibul je pripadao književnom krugu Mesale Korvina te je autor 36 elegija koje se nalaze u njegovom zborniku (*Corpus Tibullianum*), pisanih elegijskih distihom. On u svojim elegijama spominje Deliju i Nemezu uz idiličnu sliku seoskog života po uzoru na Vergilija.¹² Sekst Propercije je svoje elegije posvetio Cintiji. Njegova zbirka elegija nema posebno ime, ali je zbog uspjeha prve knjige bio toliko cijenjen da je primljen u Mecenatov krug.¹³ Obojica su bili učeni pjesnici koji su pisali o ljubavi, odnosno o muškarcu koji je upleten u sretnu ili nesretnu ljubavnu mrežu. Posljednji veliki pjesnik Augustova doba je Publije Ovidije Nazon (*Publius Ovidius Naso*, 43. pr. Kr. – 17. n. e.), najveći majstor rimske elegije. Ovidije je podrijetlom iz ugledne obitelji koji svoju zbirku ljubavnih pjesama, *Ljubavi (Amores)*, posvećuje djevojci Korini. Osim toga, u svojoj prividno didaktičnoj pjesmi pisanoj elegijskim distihom, *Umijeće ljubavi (Ars amatoria)*, podučava i savjetuje muškarce, ali i žene kako pronaći i, što je još bitnije, kako zadržati pravu ljubav. Pjesnik također u djelu *Lijek od ljubavi (Remedia amoris)* dijeli savjete kako što bezbolnije podnijeti prekid ljubavne veze. Ovidije je također u elegijskom distihu napisao „Tužaljke“ (*Tristia*) i „Poslanice iz Ponta“ (*Epistulae ex Ponto*) gdje govori o boli prognanika i njegovoj gorkoj sudbini dok čezne za domovinom.¹⁴ Ovidije se smatra velikim uzorom pogotovo za hrvatske latiniste, kada je u pitanju sama elegija te elegijski distih, metar u kojem je pjesma sastavljena.¹⁵

¹¹ „Gal, Gaj Kornelije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21019>, zadnji pristup, 26. 6. 2020.).

¹² „Tibul, Albije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61261>, zadnji pristup 26.6. 2020.).

¹³ „Propercije, Sekst“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50669>, zadnji pristup 26.6. 2020.).

¹⁴ „Ovidije Nazon, Publije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45974>, zadnji pristup 26.6. 2020.).

¹⁵ Usp. V. VRATOVIĆ, n.dj., str. 134 – 140.

3.2. MOTIVI RIMSKIH ELEGIJA

Ljubav je bila glavni motiv koji možemo s lakoćom nazvati temeljem rimske elegije. Rimski muškarci i žene su s vremenom počeli zanemarivati klasičan koncept braka, te su često ljubav tražili i izvan njega. Brak u Rimu je bio poput sporazumnog ugovora, odnosno svojevrsne institucije, pa su izvan njega muževi često nalazili ljubavnice, a žene ljubavnike. Ukoliko su pisali o takvoj ljubavi, izvan braka, često su sakrivali identitet voljene osobe koristeći razne nadimke. Međutim, bez obzira na tradiciju braka, neke su se stvari ipak održale kada je prava ljubav u pitanju, a to su: *fides*, *pietas* i *castitas*. Te se vrijednosti i dan danas održavaju kako bi brak ili veza opstala. U vezi se ljubav između muškarca i žene smatrala pravom i neraskidivom (*foedus aeternum*), a ljubav kao takva nije dopuštala afere. Upravo je taj vječni savez, najčešće izvan braka, bio uobičajen motiv rimskih elegija. Pjesnici su opisivali ljubljene žene koristeći lirski subjekt, odnosno pisali su o sebi i svom vlastitom doživljaju te žene i proživljavanju njihove ljubavi, prenoseći emocije na nas, čitatelje. Osim motiva vječne i neraskidive ljubavi, često su koristili i motiv ljubavnog ropstva (*servitium amoris*). Tim motivom su pjesnici željeli prikazati kako nisu ništa više nego obični robovi ljubavi za koju su spremni učiniti apsolutno sve. Često su se ljubav trudili prikazati kao bolan osjećaj, te su pisali o tome kako se nalaze u „ropstvu“ ne samo svoje gospodarice (*servitium dominae*), već i same ljubavi koja ih je obuzela. Već nam je poznato kako je rimsko društvo bilo patrijarhalno, a na čelu cijele obitelji se nalazio muškarac, odnosno *pater familias*. Žene su odgajale djecu i brinule se za kućanstvo, dok je muškarac imao druge obveze, poput ratovanja i političkih dužnosti. Svako odbijanje građanskih dužnosti značilo je nepoštivanje države. Time dolazimo i do trećeg motiva rimskih elegija. Treći motiv koji su koristili antički pisci je *militia amoris*. *Militia amoris* kao motiv se odnosi na to da se sam pjesnik bori za ljubav umjesto za domovinu, da ratuje protiv svih prepreka koje mu stoje na putu ljubavi i zbog toga ne izvršava svoje javne i političke dužnosti.¹⁶ Četvrti motiv je *ignis amoris* odnosno izgaranje samog pjesnika od ljubavi. Ponekad se sam pjesnik nalazi ili barem smatra da se nalazi u tolikim ljubavnim jadima, da na samog sebe počinje gledati kao na mučenika, ranjenog nesretnika ili najvećeg bolesnika. Kada nas osoba privuče svojim izgledom ili osobinama, kada se zaljubimo, često nakon nekog vremena shvatimo da ta osoba možda ipak nije onakva kakvom smo je smatrali te dolazi do

¹⁶ Iva BLAGUS, *Rimski elegičari i zbirka elegija Ad Flaviam Ilije Crijevića*, diplomski rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2014., str. 14 – 15.

faze „triježnjenja od ljubavi.“ I rimski elegičari su se često trijeznili od ljubavi, pa tako trebamo spomenuti i motiv *renuntiatio amoris*. Posljednji i ništa manje vrijedan motiv antičkih pisaca je *descriptio puellae*, isticanje ljepote voljene osobe.¹⁷ Mnogi antički pjesnici su prilikom pisanja vlastite ljubavne elegije imali potrebu idealizirati svoju voljenu osobu, uspoređivati je s raznim božanstvima, isticati joj fizičke prednosti, a ponekad čak i mane. Pokušavali su dočarati čitatelju ljepotu voljene osobe uz pomoć brojnih motiva i usporedbi, opisujući uglavnom fizički izgled. Osim antičkih pisaca, ove motive koristit će kasnije i humanistički pisci u svojim ljubavnim elegijama.

Koji je od ovih motiva najzastupljeniji u elegijama Karla Pucića? Naginje li Karlo Pucić kao jedan od hrvatskih elegičara, više sretnoj ili tužnoj ljubavnoj priči? Kojem je antičkom elegičaru najviše nalik? To su pitanja na koja ćemo niže u radu nastojati odgovoriti.

Ranije je spomenuto kako je Karlo Pucić autor djela „Knjižica elegija o pohvalama djevojke Gneze“, te ponešto o njegovom životu i djelima. U nastavku rada najprije će biti iznesene činjenice o autoru s kojim će se Pucić uspoređivati. Naravno, usporedba se neće temeljiti na njihovim životima, školovanju ili broju napisanih djela, nego će biti zasnovana na motivima kojima su se služili pri pisanju svojih djela. Već prema samom naslovu ovoga rada može se zaključiti kako je taj drugi autor Francesco Petrarca, talijanski književnik. Nažalost, život Karla Pucića nam nije detaljno poznat poput života Petrarce, o kojemu većinu saznajemo u njegovoj autobiografiji (*Posteritati*) i putem njegovih sačuvanih djela i spisa. Prije obrade same biografije talijanskog pjesnika, sljedeće će poglavlje započeti pregledom humanizma – razdoblja u kojem su oba autora živjela te stvarala svoja književna djela i čiji je začetnik i predstavnik sam Francesco Petrarca.

¹⁷ Usp. E. LIPOVAC, n.dj., str. 10.

4. HUMANIZAM

Humanizam se definira kao razdoblje u europskoj kulturi koje traje, ovisno o prostoru, od 14. do 17. stoljeća. Sama riječi humanizam dolazi od latinske riječi *humanus*, 3. tj. od latinske riječi *homo, hominis, m*. To je kulturni pokret koji je nastao u Italiji u 14. stoljeću. Svoj procvat doživljava tijekom 15. stoljeća kada se postepeno širi po cijeloj Europi.¹⁸

Ferdinand Braudel, francuski povjesničar, nastanak humanizma smješta u Avignon 1337. godine s dolaskom Petrarce, pa sve do 1530. godine kada u Firenci na vlast dolazi Cosimo I. Medici.¹⁹ U samom središtu zbivanja nalazi se čovjek i njegove potrebe. Osim činjenice da se u prvi plan stavlja pojedinac koji je svestran i neovisan o drugima, također se pridaje vrijednost njegovoj sreći, sposobnosti, svestranosti i intelektu. Period humanizma obilježava svestran čovjek (lat. *homo universalis*) koji posjeduje mnogo vještina, ali ga obilježava i veliko zanimanje za antičku kulturu. Dakle, osim što je bio kulturni pokret, humanizam je bio i književni pokret tog vremena, u kojem su se proučavali i oponašali antički pisci, pjesnici, retoričari; bio je to period u kojem se proučavala i „kopirala“ antička baština. „Riječ je prvenstveno o preporodu antičkog pjesništva, ali i obrazovnog sustava, znanosti, umjetnosti, filozofije i jezika. Humanisti su oduševljeni novootkrivenom književnošću antike, dive se klasičnom latinskom jeziku, čiju obnovu provode, uzimajući za uzore samo klasične pisce antike, najčešće prijezirno odbacujući čitavu srednjovjekovnu književnost.“²⁰ Dakle, možemo reći kako je humanizam zapravo bio nekakva vrsta pokreta koji je za cilj imao oživjeti antiku, ali i potaknuti čovjekovu kreativnost i slobodu. Razdoblje humanizma uvelike je doprinijelo europskoj kulturi.

4.1. HUMANIZAM U HRVATSKOJ

Nastavši na tlu Italije i proširivši se po cijeloj Europi, humanizam se snažno razvio i na tlu Hrvatske. Naravno, u tome veliku ulogu igra i sama blizina Jadranskog mora s Italijom. Osim geografske blizine na širenje humanizma utjecala je i činjenica da su se mnogi Hrvati školovali na području Italije i pohađali njihova sveučilišta, pa su već samim time bili izravni ili neizravni

¹⁸ „Humanizam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26662>, zadnji pristup 7.6. 2020.).

¹⁹ Goran KRNIĆ, „Teorijske osnove humanizma u djelima dalmatinskih humanista“, *Croatica* XXX 49 – 50, 2000., Zagreb, str. 68.

²⁰ Isto, str. 71.

posrednici širenja humanizma po prostoru Hrvatske. Na prostoru cijele Europe razdoblje humanizma traje od 15. do 17. stoljeća. Humanizam je najizraženiji bio na jadranskoj obali, odnosno u gradovima: Zadru, Šibeniku, Trogiru, Dubrovniku, Splitu, te na otocima Hvaru i Korčuli. Ovdje nam nije cilj opisivati kako je nastao i kako se širio humanizam u pojedinim hrvatskim gradovima, već ćemo samo istaknuti Dubrovnik, zato što je i sam autor gore spomenute knjižice elegija o pohvalama djevojke Gneze rodom Dubrovčanin. Grad Dubrovnik je u razdoblju od 14. do 16. stoljeća imao veliku ekonomsku moć a političku samostalnost sve do početka 19. stoljeća, te do njega dolaze ideje humanizma koje vraćaju vjeru u čovjeka i njegove sposobnosti. Obrazovanje je bilo važno, pogotovo dubrovačkim plemićima, tako da već u 14. stoljeću vlada u Dubrovnik dovodi talijanske učitelje koji će podučavati njihovu djecu. Do jačanja talijanskog utjecaja dolazi početkom 15. stoljeća kada se otvara škola pod vodstvom Toskanca Filipa de Diversisa, humanista, pedagoga i govornika. Glavni jezik u školama je bio latinski, premda se koristio i talijanski. Mnogi humanistički znanstvenici koji su podučavali u Dubrovniku zadržali su brojna prijateljstva s Talijanima, tako da su mnogobrojne talijanske knjige pristizale u Dubrovnik, grad koji nije imao tiskarski stroj. Dubrovnik se redovito opskrbljivao djelima koja su bila tiskana u Veneciji, pa je dolazak humanista, povjesničara i pjesnika Lodovica Beccadellija 1555. na mjesto dubrovačkog nadbiskupa donio novi val talijanskih renesansnih veza. Valja spomenuti kako je dubrovačka vlada dodjeljivala stipendije franjevačkim i dominikanskim redovnicima, za koje se smatralo da su dovoljno sposobni da kasnije odu na studij na europsko sveučilište. Kao primjer imamo Ivana Stojkovića, kojega su dominikanci poslali na Sveučilište u Padovu, te su svi troškovi bili plaćeni iz državnog dubrovačkog fonda. Dakle, Dubrovnik je pomagao dubrovačkim piscima i znanstvenicima ako je u tome vidio korist, te je na taj način vraćao dugove njihovim zaštitnicima. Dubrovačko književno stvaralaštvo je bilo veoma opsežno, premda je nažalost dio izgubljen jer se radilo o formalnim ili retoričkim pismima, koja nisu bila namijenjena čitateljima, već prijateljima i kolegama književnicima. Drugi razlog gubitka građe je naravno bio tiskarski stroj koji Dubrovnik nije imao sve do posljednjih godina Republike, tako da je većina građe bila u rukopisima. Osim pisama, najčešće se u razdoblju renesanse pisala ljubavna poezija, naravno po uzoru na Petrarca. Bitno je spomenuti kako se književnost Dubrovnika i Dalmacije mogla bez problema usporediti s bogatom europskom humanističko-latinističkom književnošću, te su se jednako cijenile. Najistaknutiji dubrovački rani humanist je Ilija Crijević (1463. – 1520.), koji je bez obzira na veliku ljubav prema rimskoj kulturi i civilizaciji na jednak način volio svoj rodni grad, što se može vidjeti u njegovu djelu *De Epidauru*. Njegov su primjer kasnije slijedili

i ostali dubrovački humanisti poput Jakova Bunića (1469. – 1534.).²¹ Dubrovnik je u vrijeme humanizma zaista dao velik broj nadarenih pjesnika, među kojima je i Karlo Pucić, pjesnik čije će se elegije obrađivati detaljnije u radu.

4.2. ELEGIJA U DOBA HUMANIZMA

Književnost u doba humanizma bila je vrlo raznolika. Hrvatski humanisti su se zaista bavili pisanjem svih oblika književnih vrsta. Pisali su epove, liriku, poslanice, epigrame, elegije i historiografiju. Jedna od odrednica i razlika hrvatskog humanizma od europskog borba je protiv turske opasnosti. Tako su hrvatski humanisti u svojim pjesmama često pisali o napadima Turaka, obrani svoje domovine, opasnosti i vjeri. Samim time, antiturcizam je bio čest motiv njihove poezije. Zastupali su razvoj čovjekova karaktera te savršenstvo općenito. Kao što je ranije već navedeno, zanimali su se za prošlost te su težili pisanju po uzoru na antičke pisce i tradiciju. Od antičkih pisaca najčešće su se ugledali na Vergilija i Cicerona, bar što se tiče jezika. Naravno, slijedeći antiku, elegija je bila pisana tradicijskim metrom, odnosno elegije su bile sastavljene samo i isključivo u elegijskom distihu. O autorima ljubavnih pjesama u Dubrovniku v. i poglavlje 5.3. Tematika same elegije je također bila preuzeta iz antike. Samim time stvara se dojam kod čitatelja da pri pisanju nije dolazilo do novog nadahnuća. Tematika je najčešće bila mitološka, moralna, religiozna, satirična i naravno ljubavna. Kao i svugdje u svijetu, tako i u samoj elegiji nema motiva ljubavi bez malo gorke patnje i daška sumnje.²² Pri obradi Pucićevih pjesama pozornost ćemo više obratiti na samu tematiku i razlike koje se mogu naći u usporedbi s antičkim pjesništvom te će se detaljnije analizirati motivi njegove elegije.

²¹ Robin HARRIS, *Povijest Dubrovnika*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 247-268.

²² Usp. G. KRNIĆ, n.dj., str. 79 – 80.

5. FRANCESCO PETRARCA

Slika 2: FRANCESCO PETRARCA²³

Francesco Petrarca, sin firentinskog bilježnika, rodio se 1304. godine u Arezzu, gradu u središnjoj Italiji, u kojemu je obitelj živjela oko godinu dana. Iz Arezza se obitelj seli u Incisu gdje se u međuvremenu rodio Gherardo, Francescov brat. Obitelj se ponovno seli u Pisu, pa zatim Avignon, sjedište papinskog dvora 1312. godine, iz kojeg su se ponovno preselili u Carpentras. Studirao je pravo u Montpellieru i Bologni. Nakon neuspješnog studiranja, 1326. godine vraća se nazad u Avignon gdje privlači pozornost svojim njegovanim izgledom i velikom željom te ljubavlju za knjigama. Petrarca se kretao u društvu uglednika te vodio galantan život, ponekad razuzdan, odlazeći na razne gozbe, trudeći se uvijek biti viđen u najsjajnijoj odjeći s najboljom frizurom. Odbijao je sve obveze koje bi mogle sprečavati njegovu slobodu, a kako bi živio bez novčanih briga, primio je niže crkvene redove. To nam je poznato iz pisma *Familiars*, X, 3 koje piše svome bratu Gherardu. Zaredivši se, Petrarca je ušao u službu moćne obitelji Colonna.²⁴

²³ Slika preuzeta s: <https://www.arkosacademy.com/podcast-petrarca/>, zadnji pristup 11.6. 2020.

²⁴ Frano ČALE, *Petrarca i petrarkizam*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 6 – 4.

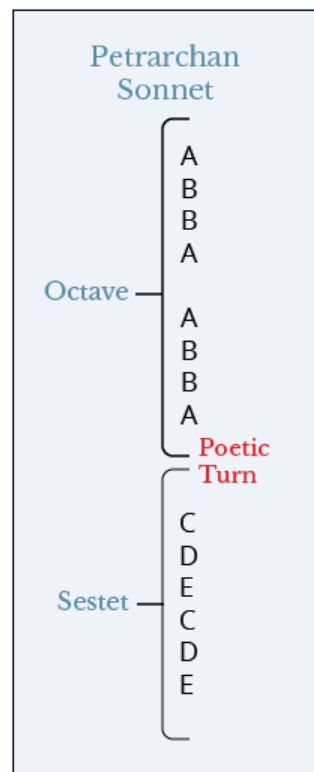
Zahvaljujući pripadnicima te obitelji, a i vlastitoj želji da obogati svoj književni opus, Petrarca je mnogo putovao. Bio je željan slave, učenja, ali i otkrivanja rukopisa, odnosno djela antičkih pisaca. Djelovao je i na dvoru milanskog nadbiskupa, kardinala Giovannija Viscontija osam godina, te stekao sve hvale što je na kraju krajeva zadovoljilo njegov vlastiti ego. Jako nam je bitna činjenica da je Francesco Petrarca postao *poeta laureatus*, lovorom okrunjen pjesnik 8. travnja 1341. godine u Rimu, ponovno po uzoru na antičku tradiciju, što nam je jasan pokazatelj kako je cijeli humanizam cijenio antiku. Pjesnički lovor je ujedno i dokaz da Petrarca nije manje vrijedan od olimpijskih pobjednika, slavljениh pjesnika i okrunjenih careva. Osim strasti za putovanjem, uživao je i u samoći, koja je bila često motiv njegovih djela (*De vita solitaria* i *De otio religiosorum*), a naziva se humanistički *otium*. Kao primjer samoće za kojom je ponekad žudio, biti će stavljen citat iz njegovog djela *Posteritati*: „Tražio sam sklonište kao što se traži luka, kad li petnaest milja daleko od Avignona pronađoh malenu ali samotnu i ugodnu dolinu koja se zove Zatvorena dolina, gdje izvire Sorga, kraljica svih vrela. Zadivljen čarobnim mjestom tu se preselih sa svojim knjigama kad su mi već bile trideset i četiri godine. Dugo bih morao govoriti kad bih htio ispričati što sam sve tu radio tolike godine. Dosta će biti ako kažem da sam tu gotovo sve svoje knjižice završio, ili započeo, ili zamislio, a bilo ih je toliko da me još u ovim godinama zaokupljaju.“²⁵ Također je, pročitavši „Ispovijesti“ Sv. Augustina, postao još više željan mira i samoće, ali se i dalje nije mogao odreći slave. Pred kraj svog života povlači se u mjesto kraj Padove, Arquà, gdje 19. srpnja 1374. godine umire.²⁶ Petrarca je bio velik pjesnik koji je za sobom ostavio širok opus, što na latinskom, što na talijanskom jeziku. Premda je bio vrsni poznavalac latinskog jezika o čemu svjedoče njegova brojna djela pisana na latinskom jeziku, među kojima nažalost ne postoji elegija, najveću je pak slavu stekao talijanskom lirikom sakupljenom u zbirci imena „Kanonijer“. Tu zbirku pjesama s lakoćom možemo nazvati svojevrsnim ljubavnim dnevnikom samog pjesnika, a glavnu ulogu tog „ljubavnog dnevnika“ igra Laura, žena zaslužna za napisano djelo.

²⁵ Usp., F. ČALE, n.dj., str. 11.

²⁶ Isto, str. 6 – 31.

5.1. PETRARCIN KANCONIJER

„Kanconijer“ je zbirka od 366 lirskih pjesama: 317 soneta, 29 kancona, 9 sestina, 7 balada i 4 madrigala. Ove lirske vrste nisu Petrarčin izum, postojale su još u srednjem vijeku, a Petrarca ih je učinio poznatima. Sonet (tal. *sonetto*) dolazi od talijanske riječi *suono* što znači „zvuk, zvonjelica, glas“. Pretpostavlja se da je nastao u Italiji, početkom 13. stoljeća, gdje je najveći ugled postigao zahvaljujući samom Petrarci i njegovom „Kanconijeru“, pa se kao takav često naziva talijanskim ili Petrarčinim sonetom. Petrarčin se sonet sastoji od dva katrena i dva terceta ili od jedne strofe od osam i druge strofe od šest stihova. Katreni i terceti su zapravo po smislu odvojene cjeline, gdje se u tercetima javlja poanta.²⁷

Slika 3: PETRARKIN SONET²⁸

²⁷ Usp. M. SOLAR, n.dj., str. 117 – 118.

²⁸ Slika preuzeta

s:https://www.google.com/search?q=petrarca+sonet+structure&tbm=isch&ved=2ahUKEwj41c_eoMHRAhUSlaQKHYYgBg0Q2-

cCegQIABAA&oq=petrarca+sonet+structure&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECAAQGFCUIVjfMmDnM2gAcAB4AIAB7wGIAaYMkgEFMC44LjGYAQCgAQQgAQtd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=_rpKX_jeNpKqkgWMwZpo&bih=767&biw=1600#imgrc=Wn-v815Sr6EFfM&imgdii=y2L17ZIEpKkJIM, zadnji pristup 28.8. 2020.

Kancona (tal. *canzò*) je ljubavna pjesma u kojoj se radi o uzvraćenoj ili neuzvraćenoj ljubavi. Sestina je naziv dvaju stihovanih oblika: *sestina lirica* i *sesta rima*. *Sestina lirica* je pjesma od šest strofa po šest stihova i jednim dodatkom od tri stiha, dok je *sesta rima* strofa od šest stihova ili jedanaesteraca. Balada je književna vrsta u stihovima, ne nužno tužnog sadržaja, ali pripovjednog karaktera s naglašenim lirskim ugođajem. Ona ima strogo definiranu formu, tri strofe, posvetu, refren te je vezana rimom. Često se pjevala uz ples, a sadržavala je dulje strofe, dok je na kraju imala kraću strofu. Madrigal je također lirski pjesma popularna u trubadurskoj lirici. Najprije se madrigal sastojao od dva ili tri terceta te jednog ili dva dvostiha, a s vremenom je promijenio strukturu. „Kanconijer“ započinje sonetom, a završava kanconom, te je strukturno podijeljen na dva dijela, od kojih prvi dio započinje i završava sonetom, a drugi dio započinje i završava kanconom.²⁹

Cijela zbirka je rezultat pjesnikove ljubavi i nadahnuća prema Lauri, koja se urezala u njegovo srce od trenutka kada ju je ugledao. Zbirka je podijeljena u dva dijela: prvi dio zbirke sadrži pjesme napisane za života Laure, dok drugi dio sadrži pjesme napisane nakon Laurine smrti.³⁰ Petrarca je prvi puta ugledao Lauru 6. travnja 1327. godine u crkvi Svete Klare u Avignonu, što je uvjetovalo njegov daljnji život, nadahnuće i sam pjesnički razvoj. Kritičari stoljećima, pa čak i danas raspravljaju o tome tko je bila Laura ili Lauretta, djevojka koja je toliko inspirirala i očarala samog pjesnika, te je li njeno postojanje uopće stvarno. Najstarija teza kaže da je to bila Laura de Noves, supruga Huga de Sadea, avignonskog trgovca, dok je drugi povezuju s igrom riječima i metaforom *l'aura*, *laurea*, *lauro*, te uspoređuju sa zlatom, lovorom i slavom koju lovor simbolizira. Koje je bilo njezino pravo ime i prezime, čija je bila kći ili žena, je li imala djece, zaista nam nikako značajno ne pridonosi procjeni Petrarčina djela (kao što nam ni moguće nepostojanje Korine ne umanjuje vrijednost Ovidijevih pjesama) jer se autentičnost „Kanconijera“ na temelju tih podataka ne bi promijenila. Od Petrarce je ostalo sačuvano pismo Giacomu Colonna, u kojemu ističe njezino postojanje:

„Što dakle ti kažeš? Da sam ja izmislio lijepo ime Laurino kako bih mogao o njoj govoriti i kako bi ona mnogima dala povod da pričaju, ali da mi zapravo u srcu ne stoji nikakva Laura osim možda onog pjesničkog lovora prema kojemu očito ja dugotrajnim i neumornim

²⁹ Matea ČENDEŠ, *Petrarkin Kanconijer: Nepromjenjivost u nestalnosti*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2017., str. 4 – 5.

³⁰ Usp. F. ČALE, n.dj., str. 43 – 44.

nastojanjem težim; i da je sve o toj živoj Lauri, koja je mene navodno samo tobože obuzela, izmišljeno, da su lažni moji stihovi, hinjeni uzdasi.“³¹

Postojala ona ili ne, bila ona mit ili stvarnost, smatra se najslavnijom muzom svih vremena. „Kanconijer“ predstavlja pjesnikovu (stvarnu ili fiktivnu) autobiografiju, ispovijest, ljubavnu priču koja je prožeta mnogim emocijama, patnjom, strašću, unutarnjim razdorima, moralnim i psihičkim spoznajama, idealizacijom jedne žene koja je zasigurno glavni temelj djela. Djelo je prožeto brojnim motivima, na koje ćemo se osvrnuti detaljnije i prilikom obrade Pucićevih elegija. Je li i Pucić bio toliko obuzet svojom Gnezom? Je li Gneza bila mit ili stvarnost?

Ranije je također spomenuto kako je Petrarca bio vrlo obrazovan čovjek, koji je tražio uzore u antičkim piscima i njihovim rukopisima, a je li sam Karlo Pucić tražio uzor u Petrarci prilikom pisanja svoje knjižice? Je li preuzeo njegove motive kako bi idealizirao i uzdignuo svoju ljubav prema Gnezi? Ili je ostao vjeran kopiranju antičkih pisaca?

Slika 4: LAURA DE NOVES³²

³¹ Usp. F. ČALE, n.dj., str. 10.

³² Slika preuzeta s:

https://www.google.com/search?q=laura+de+noves&sxsrf=ALeKk01lvapKW9XZ_IXmYqTLQ6QX230IAA:1598293888918&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjZh_vbvLTrAhWKw4sKHerjBw4Q_AUoAXoECBYQAw&biw=1600&bih=718#imgrc=QAJ3pm4QPzxiM, zadnji pristup 24.8. 2020.

Zahvaljujući „Kanconijeru“, Petrarca je definitivno postao najpoznatiji pjesnik svoga doba, sonet najčešći oblik pjesničke forme, a Laura najopjevanija žena koja će zahvaljujući njemu – živjeti vječno. Mnogi pjesnici i književnici i dan danas pokušavaju kopirati Petrarcin stil, motive i tematiku same zbirke. Zahvaljujući njima nastaje kult petrarkista, skupina ljudi koja će slijediti i oponašati stil samoga Petrarce i njegova pjesništva. Pokret je poznatiji pod nazivom petrarkizam. Osim što je nazvan najvećim ljubavnim dnevnikom, Petrarcin „Kanconijer“ također sadrži razna autorova razmišljanja o životu, smrti, čežnji, pa osim o ljubavi piše o raznim osjećajima poput očaja, ljutnje, i potištenosti zbog ljubavi koja ne može biti ostvarena.

5.2. PETRARKIZAM

Baš kao što se Francesco Petrarca ugledao te pisao po uzoru na antičke književnike poput Katula, Horacija, Vergilija, tako je i sam Petrarca inspirirao skupinu ljudi koja će se ugledati na njega, pisati po uzoru na njega i njegove pjesme, te ga jednostavno nazivati svojim uzorom. U književnosti ne postoji tako velik i utjecajan pokret, koji je bio toliko snažan da je ostavio utjecaj na sve buduće generacije poput petrarkizma. Petrarkisti, odnosno oponašatelji Petrarce (Giusto de' Conti, Cariteo, Antonio Tebaldeo, Serafino Aquilano i drugi) javljaju se potkraj 14. stoljeća u Italiji, ali procvat petrarkizma bio je u drugoj polovici 15. stoljeća. Pod oponašanjem Petrarce podrazumijevamo oponašanje njegove talijanske lirike i samog djela „Kanconijer“. U konačnici, sam pojam petrarkizam možemo definirati kao svojevrsno kopiranje tema, motiva, forme, ritma i ostalih stilskih odrednica samog Petrarcinog „Kanconijera“.³³

5.3. PETRARKIZAM U HRVATSKOJ

Bilo je sasvim logično da će petrarkistička pjesnička škola iz talijanskih sredina vrlo brzo stići na istočnu jadransku obalu i doprijeti u hrvatsku kulturu. Naravno, osim same geografske blizine, značajnu ulogu imale su veze hrvatskih mediteranskih zajednica s Apeninskim poluotokom. Petrarkizam te koncepcija ljubavi i života okarakterizirali su prekid sa

³³ Usp. F. ČALE, n.dj., str. 99 – 106.

srednjovjekovnim poimanjem žene i odnosom prema ovozemaljskom življenju i općenito pojavi samog čovjeka na svijetu. Hrvatski petrarkizam je kroz cijelo svoje trajanje slijedio talijanske učitelje, te bio u potpunosti vjeran konceptu koji je utemeljio Francesco Petrarca. Ono što je bilo karakteristično za književnost europskog petrarkizma očitavalo se i kod naših hrvatskih latinista i u njihovoj književnosti. Pisalo se o neuzvracenoj ljubavi, patnji i osjećajima, a sve to po uzoru na slavnog Petrarca. Prvi hrvatski književnici koji su pisali o ljubavi kao takvoj su Dubrovčani Šiško Menčetić (1457. – 1527.) i Džore Držić (1461. – 1501.). Drugim riječima, hrvatski je petrarkizam bio oponašanje izvornika, Petrarce i talijanskih petrarkista. Hrvatski petrarkisti su svoju poeziju utemeljili na načelu oponašanja, kao što su to činili i talijanski petrarkisti, ali i svi ostali. Dakle, osim što su preuzimali tuđi predložak na kojemu su onda zasnivali svoju pjesmu, preuzimali su i motive, sadržaj i pojedinosti same pjesme. Prilikom oblikovanja svojih pjesama, hrvatski su se petrarkisti koristili pučko-usmenom tradicijom i domaćom književnom praksom, što znači da su uz ljubav često upotrebljavali crkvenu i pobožnu terminologiju svoga jezika. Ranjinin zbornik iz 1507. godine, koji se često naziva dubrovačkim kanconijerom, najbolji je primjer kako su Hrvati prihvatili talijanski utjecaj odnosno model te ga prilagodili vlastitim (domaćim) potrebama. Prilikom čitanja poezije hrvatskih latinista stječe se dojam kako izražavaju nešto što je osnova njihova svijeta i osobnog zanosa. Osim motiva ljubavi, patnje, zanesenosti, opisa voljene gospoje, ali i motiva života i smrti, pobožnosti i prolaznosti života, kod hrvatskih se petrarkista javljaju osjećaji i povezanost prema vlastitoj domovini, pa često nailazimo na rodoljubne motive, ali i motive ljubavi prema krajoliku, proljeću i sl. Hrvatski petrarkizam nasljeđuje hrvatska barokna poezija u 17. stoljeću, koja i dalje u prvome planu ima ljubav, ali i pobožno-pokajničke aspekte za temu. Hrvatski barokni pjesnik će nastaviti koristiti usporedbe i motive prilikom pisanja vlastite pjesme od svojih prethodnika, petrarkista, sve do 19. stoljeća.³⁴

5.4. KARAKTERISTIKE PETRARKIZMA

Većina onoga što je karakteristično za europski petrarkizam vrijedilo je i za hrvatsko pjesništvo. Glavni sadržaj pjesama bila je idealna žena, neuzvracena ljubav, te patnja: „*Pjesnik, ako mu se posreći, zatekne dragu na prozoru, lijepe kose prosute niz vrat, moli tek jedan ljubazan pogled, u pohvalnim pjesmama slavi čudesnu moć njezine ljepote, posljuje uzdisaja,*

³⁴ Rafo BOGIŠIĆ, *Hrvatski petrarkizam*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 324 – 347.

*cviljenja i suza zasluži prvi znak njezine naklonosti, sladak pogled i smiješak, doživljuje potpunu sreću, a nakraju obvezatno kajanje, okreće se vjeri i ljubavi, Bogorodici i Isusu.*³⁵ Petrarkistima je bio zajednički način iznošenja sintagmi, tako da se ljepota njihove djeve uspoređuje s biserima i zlatom, njezine oči postaju zvijezde, a kosa sunce. Dakle, usredotočili su se na fizičku ljepotu i idealiziranje svoje drage, uspoređivali je s prirodnom ljepotom i antičkim božicama. Koristili su hiperbolu kako bi naglasili ženine vrline, ali i te detalje poput kose, očiju, vrata i sl. Sve to su također radili antički pjesnici u već ranije spomenutom motivu – *descriptio puellae*.

Pjesnici su svojim muzama također prikrivali imena, nazivajući ih gospođama i djevojkama. Prikrivanje pravog imena djevojke u potpunosti odgovara običajima rimskih pjesnika koji su svojim djevojkama davali razne pseudonime. Njihova idealna žena je gotovo uvijek bila hladna, nedostižna te je u pjesniku izazivala patnju, očaj, nadu, ljubav pa čak i mržnju. Čest motiv je bio prvi susret s voljenom osobom, protkan raznom metaforikom u kojoj najčešće glavnu ulogu ima Amor i njegova strijela. Naravno, neuzvrćena ljubav uzrokuje veliku bol i tugu, pri čemu se pjesnik osjeća ranjeno, zarobljeno i jadno – što ponovno možemo povezati s antičkim motivom ljubavne patnje. Naravno, treba spomenuti petrarkističke stilske figure poput antiteze, hiperbole, metafore i sl, te savršenstvo same forme u kojoj je pjesma napisana. Što je od ovih karakteristika preuzeo Karlo Pucić prilikom pisanja vlastite ljubavne elegije? Je li i njegova Gneza bila hladna i nedostižna? Je li bio opsesivan i smatrao je idealnom? To su još neka od pitanja na koja ćemo pokušati dati odgovor prilikom same analize Pucićevih elegija.

³⁵ Usp. F. ČALE, n.dj., str. 101 – 106.

6. ELEGIARUM LIBELLUS DE LAUDIBUS GNESAE PUELLAE

Ranije u radu naveli smo da knjižica elegija o pohvalama djevojke Gneze sadrži četiri elegije od kojih su prve tri pisane elegijskim distihom, a četvrta hendekasilabima.³⁶

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
—	—	—	U	U	—	U	—	U	—	—
U	—	—	U	U	—	U	—	U	—	—
—	U	—	U	U	—	U	—	U	—	—
U	U	—	U	U	—	U	—	U	—	—

Slika 5: SHEMATSKI PRIKAZ HENDEKASILABA³⁷

Hendekasilab ili falečki jedanaesterac nije bio uobičajen stih za elegiju, već su u Rimu njime najčešće pisani epigrami, kao npr. kod Katula i Marcijala. Također se koristio u talijanskom pjesništvu, i sam Dante ga je smatrao najuzvišenijim stihom njihova pjesništva.³⁸ S obzirom na to saznanje, bez detaljnije analize možemo sa sigurnošću reći kako se Karlo Pucić ugledao na Petrarca (koji je neke pjesme pisao u jedanaestercima), bar što se tiče posljednje elegije i metra u kojem je pisana, odnosno odmaka od forme elegijskog distiha. Prve tri pjesme u zbirci imaju ukupno 69 distiha, dok četvrta pjesma ima 56 hendekasilaba.

³⁶ Stih od jedanaest slogova, također zvan i falečki jedanaesterac.

³⁷ Slika preuzeta s:

https://www.google.com/search?q=catullus+hendecasyllabic+meter&sxsrf=ALeKk02wiewF7cLvE2cwNnk2EEkdw89F0g:1598293609065&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiIpsLWu7TrAhUQt4sKHe1VCKIQ_AUoAXoECAwQAw&biw=1600&bih=767#imgrc=3ZU04eRuh1CLSM, zadnji pristup 24.8. 2020.

³⁸ „Jedanaesterac“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28885>, zadnji pristup 27. 8. 2020.).

Također, prva elegija nema naslov, dok ostale tri imaju. Knjižica (*Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae*) izdana je u Veneciji ili Firenci, vjerojatno oko 1499. godine.³⁹ Pjesme Karla Pucića tiskane su u osminskom formatu. Körbler navodi kako je on osobno imao taj spis u rukama u knjižnici Baltazara Bogišića u Cavtatu.⁴⁰

Naime, Körbler piše kako je glavni cilj Pucićevih elegija bio naglasiti razliku između zemaljske i nebeske ljubavi u kojoj pobjeđuje ona nebeska. Ovdje je također bitno naglasiti kako je cijeli „Kanconijer“ prožet platonskom ljubavlju prema Lauri, ženi koju je Petrarca uzdizao izvan svega zemaljskoga. Baš kao što je sam Platon pisao o zemaljskoj i nebeskoj ljubavi u „Simpoziju“ i ostalim dijalozima, tako su pisali i Firentinci Marsilio Ficino i njegov prijatelj imena Ksenofont Filelfo, koji se 1459. i doselio u Dubrovnik.⁴¹ Na čelu dubrovačke škole nalazili su se obrazovani Talijani, koji su širili svoje obrazovanje i kulturu. Pucić je, osim što se zanimao za njihovu doktrinu te se služio njome, kao mladić boravio češće u Firenci. Na temelju tih podataka, Đuro Körbler kaže kako se mjesto i vrijeme tiskanja same knjižice može pouzdano utvrditi: „*Tako je mladi Karlo od više obrazovanih judi mogao i u zavičaju obaznati za Ficinovu nauku o „amor celeste“ i „amor vulgare“, pa se poslužiti nom u one četiri jubavne pjesme. Može upravo biti, da je Karlo Pucić i sam nekoliko godina mladosti svoje proživio u Florenci, gdje je, kako pouzdano znamo, duže vremena boravio zemjak njegov Đuro Dobretić (Benigno), pa da je ondje, a ne u Mlecima, stampao i rečeni svoj spis.*“⁴²

U samom naslovu knjižice vidljivo je da je zbirka elegija posvećena djevojci Gnezi. Tko je uopće bila djevojka imena Gneza, skraćeno od Agneza? Körbler iznosi zaključak da je Gneza bila obična pučanka, a to zaključuje na temelju toga što Karlo Pucić u svojim pjesmama ne iznosi njezin status, već samo fizičke draži. Također, piše kako su dubrovačke djevojke patricijskog roda u ono vrijeme bile pod strogim nadzorom te nisu mogle „flertovati“ s pjesnicima duži niz godina.⁴³ Ono što nam je također bitno za analizu ovog rada je ranije spomenuta činjenica o Pucićevoj ženidbi. Ako je istinit podatak, odnosno datum njegove ženidbe, Karlo Pucić je imao 40 godina kada se oženio Nikoletom Đurđević.

„Ne može naime biti sumnje o tome, da je taj spis ugledao svijetlo bar nekoliko godina prije god. 1500., jer je već Jireček utvrdio, da se naš pjesnik 19. marta 1500. oženio Nikoletom,

³⁹ V. GORTAN – V. VRATOVIĆ, n.dj., str. 355.

⁴⁰ Usp. Đ. KÖRBLER, n.dj., str. 219.

⁴¹ „Filefo, Ksenofont“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57731>, zadnji pristup 1. 10. 2020.)

⁴² Usp. Đ. KÖRBLER, n.dj., str. 223.

⁴³ Isto, str. 223.

*kćerju pokojnoga Alojsija Dorđića, po ženidbenom pak ugovoru doznajemo, da se Pucić vjerio s ņom još 10. decembra 1498. (Pacta matrimonialia, svezak III, fo 63.).*⁴⁴

To nam je dosta bitno za rad, jer znači da su pjesme posvećene Gnezi nastale puno ranije, čak 20 godina prije njegove ženidbe, dok je još bio adolescent. Taj podatak nam također otkriva kako knjižica nije mogla biti tiskana u vrijeme njegove ženidbe, jer se autor nije oženio Gnezom, djevojkom kojoj je posvetio svoju zbirku ljubavnih elegija. Vrlo je vjerojatno kako njegova tadašnja zaručnica i kasnije supruga Nikoleta ne bi pristala na brak znajući da njezin zaručnik gaji toliku ljubav prema drugoj ženi, osim ako su Nikoleta i Gneza zapravo ista osoba. Naime, kako možemo znati da Gneza nije pseudonim za Nikoletu? Svi su rimski elegičari koristili lažna imena, odnosno pseudonime za svoje ljubavi, u svrhu sakrivanja pravog identiteta, ili izdvajanja te osobe iz okvira svakidašnjeg života. Njihove miljenice tako dobivaju razne nadimke po božanstvima ili karakteristikama koje ih opisuju. Katul piše Lezbiji iza koje zapravo stoji Klodija, Tibul plavokosoj Deliji iza koje stoji Planija, Propercije Cintiji, što je pseudonim za Hostiju, Ovidije Korini i sl. Čak su i hrvatski latinisti koristili pseudonime pa tako npr. Kunić piše epigrame Lidi iza koje se krije Marija Pizzelli. Sve u svemu, zahvaljujući Körbleru i ovim podacima saznajemo kako je Gneza bila Pucićeva ljubav u mladosti, no je li bila stvarnost ili fikcija, pseudonim za njegovu suprugu Nikoletu ili obična pučanka, ostat će (barem prema trenutačno dostupnim podacima o Pucićevu životu) misterij, baš poput Laure, Petrarcline muze. Kako uopće procijeniti nečiju ljubav? Na temelju čega? Svatko definira ljubav drugačije, te svatko ima svoje iskustvo kada je ljubav u pitanju, no može li se uopće na temelju Pucićevih i Petrarčinih ljubavnih stihova, te stihova bilo kojeg pjesnika otkriti koliko je ta ljubav bila stvarna i snažna. Možemo li na temelju njihovih djela i obrade samih motiva zaključiti kako takva ljubav ne može biti dio nečije mašte? Može li se nečije postojanje ili nepostojanje moglo dovesti u pitanje zbog ključnih motiva i emocija koje je pjesnik imao prema voljenoj osobi prilikom pisanja svoje pjesme, no motivi zasigurno mogu utjecati na čitatelja, te nam otkriti što je to točno samog pjesnika potaklo da napiše svoje djelo, pa nam i pokazati snagu te ljubavi. Zbirka Pucićevih elegija se smatra jednim od boljih ostvarenja latinističkog pjesništva u doba humanizma, a na nama je da provjerimo i zbog čega.

⁴⁴ Isto, str. 222.

Caroli putei patricii Ragusini elegiarum libellus de laudibus gnesae puellae elegia prima.

Quid mea formoso praecordia conficis ore?
Quid tenero placidum pectus amore teitis?
Praeda cupidineis captor ferienda sagittis;
Et trahor in laqueos saxa puella tuos.
Quid mea furtiva consumis viscera flamma?
Quid miserum ualida compe de gnesa tenes?
Sola meas caeco deficcas igne medullas;
Cor rapis emedio pectore sola mihi.
Qui modo liber eram curaque solutus ab omni;
Non ego sum iuris perditus ipse mei
Sed teneor duris dura sub lege catenis
Captus;io pharetra tela reponere puer.
Non ita captiuus remanet sub iure tyranni
Ut mea seruitio uita subacta tuo est.
Et merito: celtas quis non transcenderet alpes?
Quis stigos pro te nollet adire lacus.
Herculeos pro te quis non perferre labores.
Quis lybicas pro te nollet inire feras.
Alciconans pro te sumpsisset mille figuras
Pro te pauisset pulcher apollo greges.
Non elenam: sed te phrygius rapuisset adulter:
Te iouis ob danacem destitisset amor.
Gnosida mic tileus daphnen spreuisset apollo
Lux mea: si talem laccala prisca darent.
Quae species caelo: quae forma decetior astris?

Slika 6: *ELEGIARUM LIBELLUS DE LAUDIBUS GNESAE PUELLAE*, 1495.⁴⁵

⁴⁵ Slika preuzeta s: <https://proleksis.lzmk.hr/42941/>, zadnji pristup 22. 6. 2020. godine.

6.1. QUID MEA FORMOSO...

Prva elegija se sastoji od 40 stihova, te zapravo nema naslov kao ostale. Mnogi je naslovljavaju *Quid mea formoso*⁴⁶ jer tako pjesnik započinje svoj prvi stih. Iz samog tog stiha vidimo već na samom početku kako pjesnik ističe fizičku ljepotu svoje drage.

*Quid mea **formoso** praecordia conficis ore?*
Quid tenero placidum pectus amore feris?
*Praeda **cupidineis** capior ferienda **sagittis**:*
*Et trahor in **laqueos**, **saeua puella tuos**?*
Quid mea furtiua consumis uiscera flamma?
*Quid miserum **ualida compede**, Gnesa, tenes?*
Sola meas caeco desiccas igne medullas;
Cor rapis e medio pectore sola mihi?
Qui modo liber eram curaque solutus ab omni,
Non ego sum iuris perditus ipse mei,
*Sed teneor **duris dura sub lege catenis***
*Captus; io, **pharetra, tela repone, puer.***
Non ita captiuus remanet sub iure tyranni
*Vt mea **seruitio** uita subacta tuo est.*⁴⁷ (I, 1 – 14).

Iz gore navedenih stihova vidljivo je kako se pjesnik obraća samoj Gnezi, odnosno kako kroz ranije spomenuti lirski subjekt opisuje vlastiti doživljaj njezine ljepote (*formoso ore* I, 1; usp. motiv *descriptio puellae*, v. poglavlje 3.2). Isto tako, kroz lirski subjekt, pjesnik opisuje ljubavno stanje u kojem se nalazi koristeći također ranije spomenuti motiv *seruitium amoris*. Govori o tome kako je postao sluga ljubavi, kako je obuzet Gnezinom ljepotom i ljubavlju, štoviše piše o tome kako je zatočen snažnim okovom (*valida compede*, I, 6), te kako je svoj život podredio služenju njoj. Koristi motiv *laqueos tuos* (I, 4) kao simbol tog ropstva, te govori kako ga ona vuče u svojoj omči. Kao motive ropstva još možemo uočiti okrutne okove i okrutan zakon (*dura lege i duris catenis* I, 11), pa čak i sam u posljednjem stihu spominje *seruitium*.

⁴⁶ „Što mi divotnim svojim...“ Prijevod preuzet s: Veljko GORTAN, Vladimir VRATOVIĆ, *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 1 Hrvatski latinisti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969., str. 358.

⁴⁷ Latinski tekst preuzet je sa stranice *CroALA*: <http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.100:1:0.croala>, zadnji pristup 25.8. 2020.; te će svi latinski dijelovi Pucićevih elegija biti preuzeti s iste stranice. Tekst je preuziman s izvornom grafijom, bez ispravljanja mogućih nedosljednosti.

Pucić dalje objašnjava kako je Gneza otela njegovo srce i zapalila cijelu nutrinu te je zbog toga čak naziva i okrutnom (*saeva puella*, I, 4). Taj izraz ovdje nema negativnu konotaciju: naziva je okrutnom jer ga je navela da se toliko zaljubi u nju. Još jedna specifičnost antičkih pjesnika koju koristi i Pucić je ta da često u svojim pjesmama svoje gospoje nazivaju „djevojčicama ili djevojakama“ (*puellae*). Naime, *puella* je bila svaka djevojka u Rimu, prije udaje. Nakon udaje *puella* postaje *matrona*, udana žena, časna roda i ugledna vladanja, koja zadržava vlastitu imovinu te je zaštićena zakonom od muža. Većina djevojaka se udavala vrlo rano, tako da su već u dobi od 12 do 14 godina mogle postati matrone. Naziva li Pucić Gnezu svjesno *puella*, imajući na umu, odnosno znajući taj podatak ili to čini skroz nesvjesno?

On sam smatra kako mu je bilo lakše dok je bio slobodan (*liber eram* I, 9), jer nije znao za takvu bol. Karlo Pucić spominje Kupida⁴⁸ (*puer* I, 12), čija ga je strelica ranila te ga u gore navedenim stihovima moli da odloži svoje oružje (*tela repone* I, 12) i spremi svoj tobolac (*pharetra*, I, 12) jer je on već „dovoljno“ zaljubljen.

Slika 7: KUPID, BOG LJUBAVI⁴⁹

Ovdje vidimo utjecaj antičkih pisaca, koji su se u svojim djelima, najčešće u invokaciji, obraćali raznim božanstvima i muzama. Ovidije se isto tako na početku svojeg djela *Amores* obraća Kupidu te ga naziva glavnim krivcem za pisanje ljubavnog djela:

⁴⁸ Kupidon ili Kupid je rimski bog erotske ljubavi, požude i ljepote. Drugi mu je naziv Amor ili grčki Eros.

⁴⁹ Slika preuzeta s:

https://www.google.com/search?q=kupidon&tbm=isch&ved=2ahUKEwjY3uzIp7frAhXBtqQKHZxzArYQ2-cCegQIABAA&oq=kupidon&gs_lcp=CgNpbWcQAzIECCMQJzoCCAA6BAgAEB5Qk_4BWPz_AWCrggJoA HAAeACAAAY0BiAH-AZIBAzAuMpgBAKABAAoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=-oNFX9j5NsHtkgWV54uwCw&bih=767&biw=1583&hl=hr#imgrc=XHnZJIfDUclSVM, zadnji pristup 25.8. 2020.

Arma gravi numero violentaque bella parabam

edere, materia conveniente modis.

par erat inferior versus—risisse Cupido

dicitur atque unum surripuisse pedem.

'Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris?

*Pieridum vates, non tua turba sumus.*⁵⁰ (Ovid. *Am.* I, 1 – 6)

U Pucićevim stihovima koji tek slijede vidi se obilje mitoloških motiva, što nam je ponovni ukazatelj na to kako se autor ugledao na antiku prilikom pisanja svoje elegije. Karlo Pucić koristi mnoštvo mitoloških metafora kako bi što slikovitije prikazao svoju zaljubljenost i Gnezinu fizičku ljepotu. Više je ne naziva okrutnom, već svjetlošću. Gnezu smatra ljepšom od neba i zvijezda, opisuje njenu bijelu put i sjajne oči koje ne može zamijeniti ni sunce. Iz toga ponovno možemo iščitati motiv *descriptio puellae* (I, 24 – 28). Za nju je spreman učiniti sve: prešao bi visoke Alpe, stigijske vode, spustio se među libijske divlje zvijeri (*celsas Alpes, lacus Stygios, Lybicas feras* I, 15 – 18). Spominje ljubavne priče Parisa i Helene, Jupitera i Danaje, Apolona i Dafne, što nam je ponovni dokaz da je Karlo Pucić bio upućen u grčko-rimsku mitologiju, ili da je čitao Ovidijeve „Metamorfoze“, standardnu lektiru mladih humanista, u kojima autor prepričava svoju verziju mita Apolona i Dafne (*Met.* I, 452 – 566). U tom mitu Apolon se zaljubljuje u Dafnu, također zahvaljujući Kupidu i njegovim ljubavnim strelicama kojima je pogođen, no ona mu tu ljubav nije uzvraćala. Dafna je pobjegla od njega, te zamolila oca da joj promijeni oblik. Dafna se tako pretvorila u lovoriku, a Apolon ju je i takvu volio. Poznavajući priče iz mitologije, možemo shvatiti jednu stvar, a to je da pjesnik jako idealizira Gnezu, te govori kako bi svi ti mitološki likovi koje spominje u svojim elegijama ili podnijeli svoje muke za nju (poput Herkula), ili radije uzeli nju umjesto svojih mitoloških ljubavi, pa tako npr. piše kako bi Paris radije uzeo Gnezu, da ju je poznavao, nego Helenu. Helena je bila kći Zeusa i Lede te žena spartanskog kralja Menelaja. Bila je najljepša žena na svijetu. Helenu je oteo Paris, sin trojanskog kralja i tako započeo trojanski rat. Postoji više inačica mita i njegovog završetka, no ovdje je bitno to što Pucić piše kako Paris ne bi oteo Helenu, već Gnezu da ju je poznavao i na taj način ponovno daje čitatelju do znanja da je Gnezu smatrao najljepšom ženom na svijetu.

⁵⁰ Preuzeto sa stranice *The Latin Library*: <https://www.thelatinlibrary.com/ovid/ovid.amor1.shtml>, zadnji pristup 25.8. 2020.

Et merito: celsas quis non transcenderet Alpes?
Quis Stygios pro te nollet adire lacus?
Herculeos pro te quis non perferre labores?
Quis Lybicas pro te nollet inire feras?
Altitonans pro te sumpsisset mille figuras:
Pro te pauisset pulcher Apollo greges.
Non Elenam, sed te Phrygius rapuisset adulter:
Te Iouis ob Danaen destituisset amor.
Gnosida Nyctileus Daphnen spreuisset Apollo,
Lux mea, si talem saecula prisca darent.
Quae species coelo? quae forma decentior astris?
Quae facies regno dignior esse potest?
Non tua deuincit solaris lumina splendor:
Non Scyticae superant lactea colla niues. (I, 15 – 28)

U stihovima koji slijede Karlo Pucić koristi glagol *uro 3., ussi, ustum*⁵¹ te ga ponavlja više puta kako bi porastao intenzitet same riječi, te kako bi samom čitatelju dao do znanja koliko gori od te ljubavi za njom. Tu stilsku figuru, kojom se autor ovdje služio, nazivamo anafora. Pucić objašnjava kako je voli bez obzira na sve, odnosno što god ona radila. Voli je i kada govori i kada šuti, i kada se smije i kada plače, te čak i kada mrzi i voli, on gori od ljubavi za njom. Iz tih stihova možemo iščitati pjesnikovo izgaranje od ljubavi, odnosno motiv *ignis amoris* (I, 29 – 37).

Vror: seu nostros prospectas sydere uultus,
Vror: seu loqueris seu taciturna siles,
Vror: seu nitido componis uerba lepore,
Vror: seu gelidae lumina figis humi,
Vror: seu rides lachrymas seu spargis obortas,
Vror: seu placidos ducis ab ore sonos,
Vror: seu celeri ponis uestigia gressu,

⁵¹ Paliti, spaliti, gorjeti (ljubavlju).

Vror: seu lentos contrahis ipsa pedes.

Odisti aut nimium, nimium seu diligis: uror. (I, 29 – 37)

Pucić nadalje ponovno upotrebljava generički motiv *servitium amoris* i piše o tome kako ga je snašla okrutna sudbina kojom ne može vladati, te kako bi radije bio kap u rijeci (spominje kap kako bi dao kontrast izgaranju), nego podnosio ovakve ljubavne napore koji su ga snašli.

Haec data sunt uitae stamina dura meae.

O ego ne tantos ualeam tolerare labores

Quam mallem in rapidis amnibus esse liquor. (I, 37 – 40)

Što se tiče analize i motiva prve elegije, sa sigurnošću možemo reći kako se Karlo Pucić prilikom pisanja iste zaista ugledao na antičke pisce. Vidljivo je kako je pjesnik poznavao priče iz mitologije jer ih i sam koristi kako bi istaknuo Gnezinu ljepotu. Možemo uočiti kako je čitao Ovidijeve „Metamorfoze“ i „Ljubavi“ zbog mita o Dafni i Apolonu, te motiva izgaranja od ljubavi:

uror amore mei: flammam moveoque feroque. (Ovid. *Met.* III, 464)

Me miserum! certas habuit puer ille sagittas.

uror, et in vacuo pectore regnat Amor. (Ovid. *Am.* I, 1, 25 – 26)

Osim kod Ovidija, slične motive ropstva i izgaranja od ljubavi možemo naći kod Tibula u zbirci *Corpus Tibullianum*:⁵²

servitium sed triste datur, teneorque catenis,

et numquam misero uincla remittit Amor.

et seu quid merui seu nil peccauimus, urit.

*uror, io, remoue, saeua puella, faces.*⁵³ (Tib. II, IV, 3 – 6)

⁵² Usp. E. LIPOVAC, n.dj., str. 18.

⁵³ Preuzeto sa stranice *The Latin Library*: <https://www.thelatinlibrary.com/ovid/ovid.amor1.shtml>, zadnji pristup 25.8.2020.

Osim što je sintagme poput tih preuzeo od Ovidija i Tibula, zanima nas je li Pucić neke motive preuzeo i od Petrarce? Za početak, usporedit ćemo III. sonet u kojem Francesco Petrarca opisuje dan kada je ugledao Lauru:

*Bje dan u ki sunce zrake zgasi,
jer svojeg Tvorca bilo mu je žao,
kad **uhićen** sam, a da nisam znao;
tvog oka, gospo, **svezaše** me krasi.
Ne činjaše se da su došli časi
Amora hitcu da bih otpor dao;
u dvojbe nisam, bezbrižan, stog pao,
spojili s općim moji se uzdasi!
Bez oružja me nađe **Amor** tada,
slobodnog puta od vida do grudi
a suze bile do luke mu staza;
na čast mu nije, barem tako sudim,
što meni takvom **strijelom ranu zada**;
s oružjem bjeste, **luk** svoj vam ne kaza. (III, 1 – 14)⁵⁴*

Francesco Petrarca se jednako kao i ostali humanisti ugledao na antičke pisce pa u svojem trećem sonetu koristi metafore poput oružja, strijele, rane te se obraća onom istom Kupidu, kojeg također krivi za sve. Petrarca spominje kako je „uhićen“ što je očigledan motiv *servitium amoris*. Iz ovog soneta je vidljivo da je Petrarca bio pobožan: sama ljubav na prvi pogled se dogodila na Veliki Petak (III, 1 – 2). Tu crtu pobožnosti kod Karla Pucića u njegovoj prvoj elegiji ne možemo vidjeti. Također, spomenut ćemo dio soneta LXI., u kojemu su vidljivi jednaki motivi:

*blaženo prve slatke patnje vrelo
Amoru otkad služim poput **roba**,
i luk, i strijela ubod, i tjeskoba*

⁵⁴ Francesco PETRARCA, *Pjesme o Lauri. Antologijski izbor iz Kanconijera*, prev. Mirko Tomasović, Konzor, Zagreb, 2003., str. 39.

s rana što srcu gredu mi kroz tijelo. (LXI, 5 – 8)⁵⁵

Vidljivo je da Karla Pucića i Francesca Petrarca, bar što se tiče prve elegije, povezuje sama pozicija u kojoj se nalaze. Naime, obojica su pogođeni Kupidovom strelicom te su obojici zadane teške ljubavne rane. Ono što nam Petrarca već na samome početku jasno daje do znanja je da Laura nije bila pogođena Kupidovom strijelom, odnosno da Laura nije bila zaljubljena u njega.

*Ta luda žudnja toliko me mori
da posvud pratim onu što mi bježi
i, što izmaknuv' Amorovoj mreži,
lagana leti pred krokom mi sporim; (VI, 1 – 4)⁵⁶*

Oba pjesnika naginju antičkoj tradiciji, slijedeći motive rimskih elegičara i pišući o Kupidu, i svojim žudnjama:

*Dok slatke misli u sebi sam krio,
što žudnjama su slomile mi pamet,
lice Vam viđah samilošću sjati; (XI, 5 – 7)⁵⁷*

Osim što su pogođeni ljubavnom strelicom, oba pjesnika imaju potrebu idealizirati svoje voljene. Za primjer uzmimo i dijelove Petrarčinog soneta XXX:

*Mladu sam gospu zeleni uz lovor
vidio bjelju, hladniju od snijega
i netaknutu suncem mnogo ljeta;
toliko mi se lik joj, govor, kose
svidješe, da će uvijek moje oči
gledat ih bio na brdu il žalu. (XXX, 1 – 6)*

⁵⁵ Usp. i Dunja FALIŠEVAC, „Petrarkin sonet br. LXI kao citatni predložak hrvatskim ranonovovjekovnim pjesnicima“, *Slike starog Dubrovnika*, Matica hrvatska, Zagreb, 2013, str. 33 – 42 ; dostupno na stranici: <https://www.matica.hr/media/knjige/slike-starog-dubrovnika-1045/pdf/petrarkin-sonet-br-lxi-kao-citatni-predložak-hrvatskim-ranonovovjekovnim-pjesnicima.pdf> (zadnji pristup 2. 10. 2020.).

⁵⁶ Isto, str. 41.

⁵⁷ Isto, str. 45.

...

*Ne vidje nitko tako divne oči
u našem vijeku ni za drevnih ljeta,
štono od mene što sunce od snijega
čine; zbog čeg se Amorovu žalu
vir suza slijeva, gdje je kruti lovor
bisernih grana i zlaćane kose.* (XXX, 19 – 24)

...

*Ni zlato novo na suncu sred snijega
ne sja ko kose do kojih su oči,
što moja ljeta gone smrti žalu.*⁵⁸ (XXX, 37 – 39)

Petrarca se ovdje igra riječima, uspoređuje Lauru sa zelenim lovorom, a njezinu kosu sa zlatom. Naziva je bjeljom i hladnijom od snijega da bi opisao njezinu put i čistoću, baš kao što to Pucić čini u svojoj prvoj elegiji gdje spominje Gnezin mliječnobijeli vrat koji ne mogu nadmašiti ni skitski snjegovi (I, 27 – 28) te u trećoj elegiji gdje opisuje njezino bijelo lice. (III, 33 – 34).

6.2. ELEGIA DE CRUDELITATE AMORIS

Druga elegija nosi naslov *De crudelitate amoris*⁵⁹ te sadrži 48 stihova. Iz samog naslova elegije možemo iščitati kako se ovdje radi o ljubavi koja slovi kao okrutna, odnosno već na samome početku možemo pretpostaviti kako autor opisuje svoje ljubavne jade i priča o „lošijoj“ strani ljubavne situacije u kojoj se nalazi. Na samome početku, pjesnik postavlja niz retoričkih pitanja kako bi čitatelju pokazao težinu ropstva u kojemu se nalazi:

⁵⁸ Isto, str. 67 – 69.

⁵⁹ „O okrutnoj ljubavi“.

*Quis grauior morbo, quid **carcere** peius amoris?*

*Quisue Cupidineo saeuior **igne** focus?*

***Parue** puer, quae **uincla** tuis grauiora **catenis**?*

Quodue tuo maius uulnere uulnus erit? (II, 1 – 4)

U navedenim stihovima vidimo također kako se Pucić ponovno obraća Kupidu s *parue puer*. Pucić mu govori kako nema težih okova i rana od njegovih, odnosno onih koje mu je Kupid zadao, a pritom naravno misli na ljubavne. Ponovno uočavamo korištenje motiva *ignis amoris*. Ljubav smatra teškom bolešću, gorom od zatvora, a sebe uspoređuje s bolesnikom koji boluje od groznice.

***Vritur** infoelix cum febribus aeger acutis,*

Ille Macaoniae consulit artis opem.

Reditur incolumis tandem, seu desinit esse,

Nec patitur tanti taedia longa mali.

*Denique nullus erit tam diro **carcere** clausus*

Quem non longa dies subtrahet inde foras. (II, 5 – 10)

Zaljubljenost sama po sebi, bila ona uzvrćena ili neuzvrćena, kod čovjeka budi osjećaj euforije, dok je mnogi uspoređuju s groznicom od koje im klecaju koljena, drhti glas, rumene im se obrazi i znoje dlanovi. Svrha ovog rada nije objasniti razliku između ljubavi i zaljubljenosti, već analizirati elegije, a po tome vidimo da je Karlo Pucić bio jako zaljubljen u Gnezu, te se u svojoj „bolesti“ nadao da će ili „ozdraviti“ ili „nestati“ u potpunosti.

U stihovima koji će uslijediti Karlo Pucić čini veliku razliku naspram prve elegije i prestaje progovarati kroz lirski subjekt što znači da počinje pisati o sebi i svojim ljubavnim jadima u trećem licu, da bi stvorio privid nekog drugog ranjenog zaljubljenika. Pri tome koristi neizostavan motiv *ignis amoris*:

Aut miser erumpet portas, aut fallet inanes

Excubias uigili sollicitoque dolo.

*Alter in **Aetneis** positus **fornacibus** ardet,*

*Quem non **flamma** diu uiuere saeua sinit:*

Occidit ille breui: nec tot fastigia suffert:

Et subito infoelix cogitur igne mori.
Fortibus hic laqueis uinctus, duraque tenetur
Compede, sed tandem soluere uincla potest.
Supplicium uel triste subit uitaeque periculum:
Noxia seu subita crimina morte luit.
Hic percussa gemit duro praecordia ferro
Cruda, tamen medicis uulnera sanat aquis.
Hic lapidis uasto premitur sub pondere lassus
Cum cadit ex humeris nec graue sentit onus. (II, 11 – 24)

Ileizmom se naziva figura kada osoba umjesto prvog lica jednine upotrijebi treće dok piše ili govori o sebi i svojim problemima. Mnogi ljudi smatraju taj čin narcisoidnim, dok drugi smatraju da iza njega stoje osobe narušenog samopouzdanja. Možda Karlo Pucić piše o sebi u trećem licu jednine jer se teško suočava s emocijama koje proživljava. Antički autori su također znali pisati o sebi u trećem licu jednine kako bi uzdigli sami sebe i kako bi njihovo djelo dobilo na važnosti (usp. npr. Katulovu pjesmu upućenu Ciceronu).

gratias tibi maximas Catullus
agit pessimus omnium poeta,
tanto pessimus omnium poeta,
quanto tu optimus omnium patronus. (II, 4 – 7)

Karlo Pucić u ovim stihovima cijelo vrijeme pokušava dati čitatelju do znanja kako nema izlaza iz (ljubavnih) okova i tamnice u kojoj se nalazi koristeći već dobro poznat motiv *ignis amoris*. U nastavku ponovno koristi mitologiju da bi opisao koliko su teški ljubavni jadi u kojima se nalazi. Spominje Sizifa (II, 25 – 26), prvog kralja Korinta koji je bio osuđen gurati kamen do vrha planine, no prije nego što bi stigao do samog vrha, kamen bi se otkotrljao nazad te je morao sve ispočetka. Dan danas koristimo metaforu „Sizifov posao“ za nešto što je nedostižno, besmisleno ili skroz uzaludno. Pucić se uspoređuje sa Sizifom, a svoju ljubav/zaljubljenost s kamenom, kako bi prikazao da je umoran od silne beznadne zaljubljenosti koja ga je uhvatila (istu besmislenost posla predstavljaju i Danaide, koje za kaznu što su ubile muževe, pune vrčeve bez dna). U posljednjim stihovima (II, 29 – 30) Pucić uspoređuje svoje ljubavne jade s dušama u podzemnom svijetu, te govori kako se i njihove muke ponekad smire.

Sisyphus ipse ualet posito requiescere saxo
Montis in aduersum quem graue lassat opus.
Et Danaï proles solito uacat illa labore
Dolia dum fuis uana reportat aquis.
Interdum Stygii manes umbraeque quiescunt
Nec tenet assiduus Tartara regna labor. (II, 25 – 30)

Istu usporedbu sa Sizifom nalazimo u Propercijevom djelu *Elegiae*:⁶⁰

vel tu Sisyphios licet admirere labores,
difficile ut toto monte volutet onus;
*durius in terris nihil est quod vivat amante*⁶¹ (Prop. II, 17, 7 – 9)

Pucić zatim ponovno postavlja retoričko pitanje kada će Venera, rimska božica ljubavi, ljepote i braka (grč. Afrodita), prestati mučiti svoje „žrtve“, odnosno hoće li ikada prestati mučiti zaljubljene. Izrazom *blanda Venus*⁶² aludira i na Gnezu.⁶³

Quando blanda Venus miseros non uexat amantes?
Quando uincla suis saeua remittit amor? (II, 31 – 32)

Izraz *blanda Venus* je također vidljiv kod Ovidija u njegovom djelu *Amores*:⁶⁴

nos tibi, blanda Venus, puerisque potentibus arcu
plaudimus; (Ovid. *Am.* III, 2, 55)

U drugoj elegiji Karlo Pucić ne koristi motiv *descriptio puellae*, ali zato opisuje samu ljubav i boga Amora odnosno Kupida. Govori kako Amor ljudima daje odvažnost i uzima lijenost, potiče mirne, a nagle smiruje kaznom. One što se muče, potiče na muku još više, a one koji žele mirovati, sili da ostanu budni. Upotrebljava motiv *servitium amoris*: za one kojima je Amor nanio bol, lijeka nema, jer ih drži zarobljene u zatvoru (*carcere claudit* II, 40).

⁶⁰ Usp. E. LIPOVAC, n.dj., str. 21.

⁶¹ Preuzeto sa stranice *The Latin Library*: <https://www.thelatinlibrary.com/prop2.html>, zadnji pristup 25.8. 2020.

⁶² Zamamna Venera.

⁶³ Usp. E. LIPOVAC, n.dj., str. 22.

⁶⁴ Isto, str. 22.

*Ille retardantes stimulat deus, ille sedentes
Excruciat, semper cogit amare deus.
Solicitudat stantes, currentes, pungit euntes,
Nec sine suppliciis quemque iacere sinit.
Ille laborantes stimulis ingentibus urget,
Ille quiescentes peruigilare facit.
Non medicina leuat quibus addidit ille dolorem;
Perpetuo miseros **carcere claudit** amor. (II, 33 – 40)*

Pucić koristi metaforu Etnine peći (*Aetnis fornacibus* II, 13 – 16) kako bi što slikovitije prikazao koliko gori od ljubavi onaj kojega je savladao ljubavni žar:

*Vritur assiduo Sicula flagrantius Aetna.
Quem semel igne suo laesit acerbus **amor**. (II, 41 – 42)*

U posljednjim stihovima druge elegije, Karlo Pucić nastavlja spominjati Kupida, Venerinog sina te ponavlja kako nema lijeka za one kojima je nanio bol pogodivši ih svojom strelicom. Također, zaključuje da se onaj tko se zaljubi neće nikada riješiti ljubavne patnje i boli, već će zauvijek biti rob nesretne ljubavi.

*Ille Cupidinei cecidit qui cuspidē ferri
Curavit nulla uulnus amoris ope.
Quem Venus implicitum retinet durisque reuinctum
Nexibus, hinc nemo liber abire potest.
Tristia deposuit nunquam suspiria, sed sic
Solicitus curis semper amator erit. (II, 43 – 48)*

Što se tiče analize i motiva druge elegije, sa sigurnošću možemo reći kako je Karlo Pucić napisao pravu ljubavnu jadicovku te se pritom ugledao na antičke pisce koristeći motive rimske elegije, kao i priče iz mitologije. Cijela druga elegija prožeta je motivima *ignis amoris* i *servitium amoris*, što čini mali odmak od prve elegije, u kojoj je vidljiv i motiv *descriptio puellae* odnosno hvale Gnezi i njezinom fizičkom izgledu. Druga elegija nam ujedno odaje

indicije petrarkizma. Bez obzira što Petrarca smatra Lauru, a Pucić Gnezu oličenjem ljepote i nečim božanstvenim, ujedno ih smatraju i okrutnima zbog te silne zaljubljenosti i neuzvrćene ljubavi. Za sve, kao i uvijek u ljubavnim elegijama, obojica optužuju Kupida. Druga Pucićeva elegija zaista sadrži motiv antičke ljubavne elegije *servitium amoris*, ali sadrži i elemente Petrarčina pjesništva jer i Petrarca smatra kako je zaljubljeni čovjek zapravo rob žene koju voli, te da je takva ljubav mučenje, kojem se ne može oduprijeti. Kao primjer stavljam Petrarčin sonet CXXXIV:

*Ja nemam mira, u rat a ne krećem:
bojim se, uzdam; led sam, plam me žeže;
i na tlu ležim, i vrh neba lijećem,
svijet cio grlim, i ništa ne stežem.*

*Amor me kazni da sred uza stojim
nit omču' driješi, nit' okove steže,
nit' da me smakne, niti da me odveže
neće me živa, ne smatra me svojim.*

*Bez vida vidim, nijem glasa ne gubim:
umrijeti žudim, a pomoći tražim,
sebi sam mrzak, a drugoga ljubim.*

*Nit' mi se mrije, niti mi se živi,
smijem se plaćuć, žalošću se snažim,
Ovakvom stanju Vi ste, gospo krivi.⁶⁵*

U ovom sonetu Francesca Petrarce jednako kao i kod Karla Pucića možemo uočiti motive *servitium amoris* i *ignis amoris*. Njegovi soneti odišu ljubavlju koja je gorko-slatka, on istovremeno i voli i mrzi, poput Katula (LXXXV). Također, Petrarca piše o tome kako ga je Amor kaznio, te je sam sebi već mrzak zbog ljubavi koju osjeća prema Lauri.

⁶⁵Usp. M. TOMASOVIĆ. n.dj., str. 131.

Zbog stanja u kojemu se nalazi, pjesniku niti se živi, niti umire. U posljednjem stihu ovoga soneta, Petrarca optužuje Lauru, odnosno govori kako je ona glavni krivac za ovo stanje u kojemu se nalazi, dok to Karlo Pucić čini samo u prvoj elegiji (I, 6). Glavna je poveznica Pucića i Petrarce, kada je u pitanju druga elegija, sâmo stanje u kojem se nalaze, već ranije spomenuti motivi, te ljubavna patnja.

6.3. DE VERO AMORE ELEGIA TERTIA VEL DE MUTATIONE AMORIS

Treća elegija nosi naslov „O istinskoj ljubavi ili o mijeni ljubavi“ te se sastoji od 50 stihova. Karlo Pucić u toj elegiji i dalje opisuje proces zaljublivanja u Gnezu. Za razliku od prethodne elegije u kojoj je pisao o sebi kao o nekom neodređenom zaljubljeniku u trećem licu jednine, Pucić se sada koristi Kupidovim riječima kako bi opisao stanje u kojemu se nalazi. Opisuje kako ga je jednog dana u dokolici zatekao Kupid i upitao zašto troši svoje vrijeme uzalud? Rekao mu je: „Budi moj i kao naš ratnik nosi pobjede znak! Dokolica neradna odviše te drži.“ (III, 4 – 6)

*Ocia deposito traherem cum blanda labore,
Cum mihi desidiae dulce placeret opus,
Me puer inuenit meditantem uana Cupido:
"Cur" ait "in cassum tempus inane teris?
Sis meus et nostris miles fer signa triumphis;
Ocia te nimium desidiosa iuuant."* (III, 1 – 6)

Već na samom početku elegije, vidljiva je poveznica s antikom. Početak elegije pomalo nalikuje na početak Ovidijeve zbirke *Amores* gdje mu Kupid ismijava pokušaj da piše epove (I, 1 – 6), ali i na Propercija kojemu Apolon govori da se ne bavi junačkim pjesmama (III, 3), ili na kraj Katulove pjesme u sapfičkoj strofi upućene Lezbiji (LI, 12 – 15):

*otium, Catulle, tibi molestum est:
otio exsultas nimiumque gestis:
otium et reges prius et beatas
perdidit urbes.*

U stihovima koji slijede Pucić piše o tome kako ga je Kupid pogodio svojom strelicom i učinio robom ljubavi. Zatim ponovno daje čitatelju do znanja kako se muči, kako je povrijeđen okrutnom ranom, te kako u srcu ima ogromnu bol. Za sada se početak treće elegije ne razlikuje puno od prethodne. I dalje je prisutan *servitium amoris* iz kojeg možemo iščitati motive patnje, boli, teškog ropstva koje ga je snašlo i, naravno, neizostavan motiv lanaca kojima je vezan:

*Sic ait et certo **telum** demisit ab arcu:*

*Et mea percussit pectora **saeuus amor**.*

*Me quoque **seruitio** pressit maestumque reliquit,*

*Impulit et miserum **uincula** mille pati.*

Inde meo saeui mansere in corde dolores.

*Hinc ego **crudeli uulnere** laesus agor. (III, 7 – 12)*

Pucić se i dalje drži opisivanja tog ropstva koje ga je snašlo, odnosno u koje ga je uveo Kupid, no glavni krivac za sve je sama Gneza za kojom čezne sve ove godine. Piše kako ju je štovao više od grčkih junaka, i na taj način nam ponovno ukazuje na čitanje mitologije i epskih djela rimskih pisaca, za koje je izgubio interes nakon što se zaljubio. Bio je u potpunosti prepušten njoj, bio je pod njenim „zakonom“ iz čega ponovno možemo iščitati motiv *servitium dominae*, odnosno gospodarice rimskih zaljubljenika.

Hinc laqueo uinctum tenuit me Gnesa tot annis

Quae placuit uotis sola puella meis.

Quam Graeis aliisque simul praeferre solebam,

Imperium cuius ferre coactus eram,

Cuius ad arbitrium, cuius sub iure manebam,

***Sub qua libertas non erat ulla mihi.** (III, 13 – 18)*

U idućim stihovima pjesnik iznova koristi već spomenutu mitologiju kako bi opisao Gnezinu ljepotu, baš kao što to čini i u prvoj elegiji. Pridjevom Noćnik (*Nyctelio* III, 19) naziva Bakha (grč. Dioniz), boga vina, plodnosti i uživanja, te pridjevom Knošanka (*Gnosis* III, 19) naziva njegovu ljubav Arijadnu, kćer kralja Minosa na otoku Kreti. Arijadna je pomogla Tezeju pomoću klupka vune pronaći izlaz iz labirinta i ubiti Minotaura. Postoje dvije inačice mita:

jedna u kojoj Tezej ostavlja Arijadnu na otoku Naksu gdje je pronalazi Bakho, i druga u kojoj je Arijadna bila udana za Tezeja, ali je od njega pobjegla Bakhu. Pucić prikazuje i Iju koju je Zeus pretvorio u junicu kako bi sakrio svoju prijevaru od Here (III, 19). Osim njih navodi gore već spomenutog Apolona i Dafnu (III, 20). Ovdje je također bitno napomenuti kako je Puciću izbor mitova dosta ograničen, jer ponavlja gotovo iste priče iz mitologije kao i u prvoj elegiji. Opisuje kako je Gnezina ljepota toliko velika da bi opčinila i bogove, te kako ju je volio više nego zlato bogatog Kreza,⁶⁶ kako mu je značila više nego bogata lidijska zemlja (III, 23 – 24). Osim toga, nemoguće je ne uočiti ponovno korištenje glagola *urere* (III, 22). Zanimljivo je kako Karlo Pucić ovdje odjednom koristi prošlo vrijeme kada piše o ljubavi prema Gnezi, čak i kada opisuje kako su Krezovo bogatstvo i blaga rijeke Hermo⁶⁷ bezvrijedna naspram nje. Na kraju govori kako njegovo srce više ne čezne za Gnezom, niti mu se više sviđa.

*Non ita Nyctileo Gnosis, nec uacca tonanti,
Nec placuit, Daphne, pulcher Apollo tibi,
Vt mihi Gnesa suo libuit formosa decore,
Vrere quo poterat numina cuncta deum.
Hanc ego mallebam Crassi quam diuitis aurum,
Quae mihi quam diues Lydia pluris erat.
Diuitias Croesi pro qua nihil esse putabam,
Spernebam pro qua quas uehit Hermus opes.
Ast ubi terrenas coepit depellere curas,
Creuit et in nostro pectore uerus amor.
Non mea mortales cupiunt praecordia formas
Nec mihi Gnesa magis, pulchra puella, placet. (III, 19 – 30)*

⁶⁶ Krez (595. – 547.. pr. Kr.) je bio posljednji kralj Lidije. Postoji priča da je Krez pitao atenskog pravnika Solona ima li na svijetu sretnijeg čovjeka od njega, na što mu je Solon odgovorio da ima, jer postoje mnoge osobine vrijednije od zlata. Nakon toga Krezov život obilježava niz tragedija. Također, zbog njegovog velikog bogatstva Krez s vremenom postaje sinonim za bogatog čovjeka.

⁶⁷ Rijeka u Anatoliji, danas Gediz, u klasična vremena poznat po zlatu koje se moglo naći u njoj i u pritoku, Paktolu; v. na stranici *Theoi*, <https://www.theoi.com/Potamos/PotamosHermos.html>, zadnji pristup 4.10. 2020.

U trećoj elegiji dolazi do preokreta, Karlo Pucić više ne voli Gnezu. Smatra je gorčom od šparoga i bezvrednijom od algi, piše kako mu više nije draga, no svejedno bijaše ljepša od Dijane⁶⁸ (*formosior ore*, što aludira na prvi stih njegove prve elegije).

*Asperior rusco facta est et uilior alga,
Nec mihi plus chara est ut prius illa fuit.
Sit licet insigni formosior ore Diana
Oraque caelicolis candidiora gerat, (III, 31 – 34)*

Koristi se Vergilijevim „citativa“ kako bi stvorio averziju prema Gnezi. Vergilije u svojoj sedmoj „Eklogi“ (*Ecl. VII, 40 – 45*) opisuje nadmetanje dvaju pastira, Koridona i Tirzida, i također spominje prezira vrijedne biljke:

*Immo ego Sardoniis uidear tibi amarior herbis
horridior rusco, proiecta uilior alga,
si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite, iuuenci.⁶⁹*

Pucić opisuje kako je Gneza imala bijelo lice, bjelje od nebeskog lika. Bijela koža u antici je označavala visok status, a efekt još bjelje kože su žene u Grčkoj i Rimu održavale nanošenjem krede ili olovnog bjelila.⁷⁰ Imajući na umu činjenicu da je jako svijetla put bila znak aristokracije i visokog društvenog sloja, mogli bismo pretpostaviti da je Gneza pripadala visokom društvenom staležu, premda smo već ranije u radu naveli Körblerovo stajalište da je Gneza bila djevojka obična roda, pučanka. Osim toga, Pucić ovdje koristi pridjev *candidus* 3, koji osim bijele boje označava čistoću, sjajnost, vedrinu, nekakvu pozitivnu bjelinu, no svejedno ga više nije briga za nju. Za razliku od antičkih autora, koji su u svojim ljubavnim elegijama nakon svađe ili prekida navodili loše strane svojih odabranica kako bi stvorili

⁶⁸ Dijana je rimska božica lova i vladarica mjeseca. Također je zaštitnica djevice jer je i sama jedna od njih. Njezin glavni atribut je djevičanstvo koje ju je učinilo simbolom čednosti.

⁶⁹ Preuzeto sa stranice *The Latin library*: <https://www.thelatinlibrary.com/vergil/ec7.shtml>, zadnji pristup 25.8.2020.

⁷⁰ Zrinka MATIČIĆ, *Katulovi epitalamiji i svadbeni običaji u Rimu*, završni rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2017., str. 5.

nekakvu averziju prema njima i prema ljubavi koja ih je snašla, Pucić svoju Gnezu i dalje smatra najljepšom, premda ju je prestao voljeti. Na isti način Katul u već spomenutom epigramu (LXXXV) opisuje svoje osjećaje prema Lezbiji, premda je za razliku od Pucića nikada nije prestao voljeti:

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.

Nescio, sed fieri sentio et excrucior. (LXXXV, 1 – 2)

Pjesnik se odjednom okreće nebeskoj ljubavi, zapravo, okreće se Blaženoj Djevici koja je uslišila njegove molitve i izbavila sav ljudski narod od pakla i vječne smrti. Ovdje vidimo odmak od antike. Karlo Pucić se „otrijeznio“ od silne ljubavi zbog vjere, što nije karakteristika antičkih elegija, već je ponovna indikacija petrarkizma.

Diua placet summiq̄ue parens innupta tonantis

Quae recipit nostras, uirgo beata, preces. (III, 35 – 36)

Zanimljivo je kako Pucić ovdje riječju *tonantis* aludira na Boga, odnosno Isusa Krista, dok je ranije *Tonans* označavao Jupitera (III, 19). U stihovima koji slijede Pucić opisuje vrline blažene Djevice, te koristi motiv *renuntiatio amoris*. Djevicu smatra uzvišenijom i svetijom od svih stvorenja na zemlji, pa tako i od svoje voljene Gneze. Pojašnjava čitatelju kako se uzdignuo od zemaljskih i putenih požuda i želja, te kako ga više ne zanima ništa što je zemaljsko. Odjednom shvaća koliko su zemaljske stvari pokvarene, prolazne i smrtne, te se okreće nebu i Djevici, odnosno okreće se zagrobnom životu.

Omnibus in terra sublimior una creatis,

Omnibus in caelo sanctior una choris.

Quae procul inferni fauces Stygiamque paludem,

Quae procul aeternam pellit ab orbe necem. (III, 37 – 40)

Pucić ovdje stavlja najveći naglasak na to što je Djevica Marija spojila zemlju s nebom, i što je otvorila nebo smrtnicima:

*Vnica quae celso **mortalia iunxit Olympo,**
Quae miscet superis inferiora polis.
Per quam terrigenis dantur commercia caeli,
Per quam caelicolis nos sumus, ecce, pares.
Quis non pro fuluo terram contemneret auro,
Quis non pro gemmis uilia quaeque daret? (III, 41 – 46)*

Treću elegiju autor završava po uzoru na antiku, pa tako spominje Ledinu braću misleći na blizance Kastora i Polideuka (Poluksa), sinove Zeusa i Lede, žene kralja Tindareja.⁷¹ Osim njih, spominje i Herakla (Herkula),⁷² jednog od najvećih junaka, o kojemu su u svojim djelima pisali Ovidije i Vergilije. Pucić ih ovdje spominje jer su se i oni izdignuli od svega smrtnog, bili su dignuti na nebesa, bolje rečeno Olimp, te više nisu gledali na zemlju, osim Herkul ponekad s prezirom. Pucić tim stihovima pokušava dati čitatelju do znanja kako ga više nije briga za Gnezu, gleda na vječni život te jedva čeka uzdignuti se na nebo i biti u vječnoj čistoći s Djevicom.

*Vt uaga **Ledaei tetigerunt sydera fratres,**
Verterunt oculos a regione soli.
Vt semel **Alcides summum conscendit Olympum,**
Despiciit e summis deteriora plagis.*

Dakle, u trećoj elegiji dolazi do općenitog preobrata. Sve o čemu je ranije pisao, sva ljubav i zaljubljenost koju je Pucić u prijašnje dvije elegije opisivao, nestali su.

⁷¹ Poluks (Polideuk), brat Kastorov i Ledin sin. Euripid tvrdi da je Polideuk bio besmrtni Zeusov sin, divovske snage, dok je Kastor bio smrtnan, Tindarejev sin. Kada je Kastor ubijen, Polideuk je prihvatio Zeusovu ponudu da jedan dan boravi s bratom u Hadu, a drugi na Olimpu, tako da su obojica braće jedan dan živi, a drugi dan mrtvi. „Kastor i Polideuk“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Zadnji pristup 16. 8. 2020. (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15315>) Dosad ste navodili: zadnji pristup, a ne pritučeno i to nakon navođenja linka stranice.

⁷² „Heraklo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Zadnji pristup 16. 8. 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25074>)

Treća elegija sadrži više elemenata petrarkizma nego prve dvije, što nam je vidljivo po motivu *renuntiatio amoris*, odnosno pjesnikovom „buđenju“ tj. triježenju od ljubavi, te okretanju ka vjeri, duhovnoj ljubavi i Djevici, što također ne možemo vidjeti kod antičkih pisaca. Za razliku od Pucića, Petrarca voli Lauru kroz cijeli „Kanonijer“, pati i čezne za njom od trenutka kada ju je ugledao. Također opisuje patnju i bol zbog neuzvraćene ljubavi, no ne smatra je „gorčom od šparoga i bezvrednijom od algi.“ Petrarca je voli i posvećuje joj pjesme i nakon njezine smrti; štoviše, smatrao je da, kada je bila živa, nije bila dostupnija nego što je sada kada je više nema, odnosno nakon što je umrla. Nakon Laurine smrti, Petrarca i dalje piše sonete u kojima se ne vidi razlika od onih za njezina života. Često mu se pojavljivala u snu, te je čak drugi dio „Kanonijera“ raskošniji zbog svih sjećanja koja su mu ostala.⁷³ Petrarca je bio čovjek prožet kršćanskim duhom, o čemu nam također svjedoči spis (*Fam.*, IV, 1) u kojem opisuje svoj uspon na brdo Ventoux zajedno sa svojim bratom Gherardom, oko 1336. godine. Tada je sa sobom ponio „Ispovijesti“ Svetog Augustina, djelo koje je ostavilo velik utisak na njega i njegov daljnji život.⁷⁴ Kao primjer Petrarcine religioznosti, stavljam početak kancone CCCLXVI. u kojoj se obraća Djevici Mariji te koja započinje s *Vergine bella, che di sol vestita*:

*O Djevo lijepa, noseć sunca halje,
što s krunom zvijezda višnjem Suncu mila
bje, da je u Te Svoju svjetlost skrilo,
zborit Ti nuka ljubavi me sila:
uz pomoć tvoju rijet' tek mogu dalje
i Onog što ti, ljubeć, iska krilo.
Tko zove s vjerom, bo se nije zbito
odgovor da **mu** kratiš:
o Djevo, ako svratiš
na **jad sav ljudski** pogled kad god bilo,
u tom mi boju, molim Ti se nice,
potporu pruži spremno,
mom prahu zemnom, **neba cesarice.** (CCCLXVI, 1 – 13)⁷⁵*

⁷³ Usp. F. ČALE, n.dj., str. 61.

⁷⁴ Isto, str.13 – 14.

⁷⁵ Usp. M. TOMASOVIĆ, n.dj., str. 235.

Kancona je svojevrsna Petrarčina molba Djevici da ga uz pomoć svojega sina oslobodi zemaljske ljubavi i patnje kako bi pronašao vječni mir na nebu. Ono što ovdje povezuje ova dva pjesnika je ljubav prema ženi koju je kasnije zamijenila ljubav prema Djevici, odnosno povezuje ih zamjena ovozemaljske ljubavi onom nebeskom. Za razliku od pjesnika u antici, ova dva autora svoju ljubav ne završavaju kobno poput mučenika, već se okreću prema nečemu uzvišenijem, okreću se ljubavi nebeskoj.

6.4. *CARMEN DE FRAGILITATE HUMANA ET MUTATIONE AMORIS*

Posljednja elegija iz zbirke *Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae* nosi naslov „Pjesma o lomnosti ljudskoj i mijeni ljubavi“. Već je ranije u radu spomenuto kako je to jedina elegija pisana hendekasilabima, dok su tri prije analizirane pisane elegijskim distihom. Već nam i to pokazuje utjecaj talijanskog pjesništva, odnosno Francesca Petrarce. Naime, pojedini soneti i kancone sastojali su se od jedanaesteraca (tal. *endecasillabo*). Sadrži li i posljednja elegija motive antičkih pisaca? Ili su motivi, baš kao i forma same elegije u potpunosti po uzoru na Petrarca? Elegija sadrži 56 stihova što je ujedno čini i najdužom od svih. Elegiju Pucić započinje lirskim subjektom i objašnjenjem kako je sav svoj život povjerio Veneri, a mladost darovao Kupidu koji mu je umjesto „nagrade“ dao Gnezu koju sada naziva „lutajućom djevojkom“ tj. *vaga puella*, zbog čije je ružičaste ljepote ili, preneseno, zbog čijih je rumenih obraza izgubio svu pamet.

*Cum blande Veneri meam dicarem
Vitam, Pieriis choris uacantem,
Et nostram placido darem iuuentam
Omnem seruitio tuo, Cupido,
Expectans meritum labore dignum,
Mi Gnesam dederas uagam puellam,
Mercedis ualidae loco tenendam
Cui iungit roseum Venus decorem
Quo nostram rapuit repente mentem. (IV, 1 – 9)*

Često za zaljubljene osobe kažemo da su „izgubile glavu“ ili da im je „glava u oblacima“ zbog prečestog sanjarenja i nemogućnosti usredotočavanja na izvršavanje dnevnih zadataka. U idućem stihu Pucić nam daje do znanja kako je i on bio jedan od takvih, no to više nije slučaj. Kada je izašao iz „oblaka“, nestala je i čežnja za „ružičastom ljepotom.“ Ponovno koristi motiv *descriptio puellae*, ali ovaj put kako bi opisao da ga više ne privlače njezine crvene usne, blistave oči, sjajna kosa, snježno bijeli vrat i rumeno lice: dakle Pucić ovdje kombinira motive *descriptio puellae* s motivima *renuntiatio amoris*. Pjesnik se u potpunosti odljubio od svoje muze. U tim stihovima ponovno primjenjuje anaforu, stilsku figuru u kojoj ponavlja na početku svakog stiha istu riječ – u ovom slučaju „non“ – kako bi naglasio doživljaj onoga što sada osjeća prema njoj, odnosno onoga što više ne osjeća. Na taj način, Pucić stvara kontrast glagolu *uror* koji je bio vidljiv u prvoj elegiji.

Erroris nebula tamen remota

Et desiderio roseum relicto:

Non Gnesae rubeum mouet labellum,

Non Gnesae cruciat micans ocellus,

Non Gnesae nitidus rapit capillus,

Non collum niueum trahit puellae,

***Non eius capiunt genae rubentes.* (IV, 10 – 16)**

Pucić se uspoređuje s Polemonom⁷⁶ i Periklom,⁷⁷ piše kako je prije no što se zaljubio u Gnezu bio poput Polemona lascivan, te poput Perikla mekoputan. Pucić je ovdje pomalo ironičan, pa spominje Periklovu „mekoću“, u smislu toga što Periklo nije znao reći ne užicima.⁷⁸ Dalje pojašnjava kako nije htio provesti svoju mladost živeći u čistoći (IV, 17 – 20). Smatra da je ljubavi došao kraj, da je dovoljno ljubio i štovao svoju djevojku te živio pod zapovijedima Venerinog sina, Kupida. Sada tu ljubav koju već naziva nevrijednom brigom prepušta drugima.

⁷⁶ Polemon, grčki filozof, učenik Ksenokratov.

⁷⁷ Periklo, slavni državnik i govornik u Ateni.

⁷⁸ FISHER, Mark Douglas, *Heroic Democracy: Thucydides, Pericles, and the Tragic Science of Athenian Greatness*, A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Political Science in the Graduate Division of the University of California, Berkeley, 2017. (https://digitalassets.lib.berkeley.edu/etd/ucb/text/Fisher_berkeley_0028E_17222.pdf, zadnji pristup 4. 10. 2020.).

*Lasciuis fieri prius Polemon,
Et mollis uolui magis Pericles
Quam castos tenerae dies iuuentae
Et turpem reliquam sequi senectam.
Iam nostram colui satis puellam,
Dilexi nimium meos amores,
Vt iussit Veneris puer Cupido.
Nunc curam reliquis leuem relinquo. (IV, 17 – 24)*

Sve što je lijepo kratko traje, poslovice je koju i dan danas koristimo u raznim kontekstima. Koristimo je također misleći na ljubav, provod s osobom koju volimo, na ljetovanja, putovanja i slično. Karlo Pucić se uvjerio kako sve što je lijepo na zemlji ne traje dugo, pa tako ni Gnezina ljepota nije vječna, baš poput latica cvijeća. Uspoređuje njezinu ljepotu koju uništavaju starost i bolest s cvijetom kada uvene. Samim time, više ga ne muči ni požuda, koja ionako vodi u propast. U jednu ruku bi se Pucić ovdje mogao protumačiti kao grozna osoba, jer se iz napisanih stihova olako može shvatiti kako on više ne voli Gnezu jer je stara i samim time više nije lijepa kao prije; a možda je jednostavno odlučio u potpunosti prekinuti sa svjetovnom ljepotom, pa tako i ljepotom svoje drage.

*Plus me non cruciat brevis uoluptas:
Quae iam non poterit diu manere,
Sed praeceps properat breui perire
Vt floris folium cadit repente
Et perdit nitidi decus coloris.
Aufert quem boreus, notus, uel auster.
Sic Gnesae tenerum rapit decorem
Aetas per grauior leuisque morbus. (IV, 25 – 32)*

Pucić se kaje što je svoju mladost, vrijeme i nadu utrošio na ljubav prema Gnezi. Govori kako se sada diže iz tmine, bijesnih oluja i uzburkanog mora (IV, 31 – 32). Antički su pjesnici često život uspoređivali s brodom u oluji npr. Horacijeva *Carm.* I, 14, što je prepjevana Alkejeva

pjesma (*fragm.* 18). Dakle, ono što autor ovdje želi reći jest da je zbog ljubavi prema Gnezi zapostavio sve ostalo, pa tako i ljubav prema Bogu. Rimski elegičari su zapostavljali dužnosti prema državi zbog ljubavi (*militia amoris*), te često nisu poštivali obitelj i brak, tako da nas ovdje Pucićevo zapostavljanje moralnih kršćanskih obveza zbog ljubavi prema jednoj ženi ne iznenađuje, no valja napomenuti kako takva vrsta zapostavljanja definitivno nije bila odlika antike, jer u to vrijeme nije bio razvijen isti odnos prema religiji.

*O formam fragilem meae puellae,
O risus nimium iocosque uanos
Qui sic praetereunt gradu citato,
In qua spem posui nimis fugacem,
Quae tempus placidae tulit iuuentae.
Erroris tenebras miser relinquo
Et saeuas tumidi maris procellas. (IV, 33 – 39)*

Pucić hvali i uzdiže božansku mudrost, ona ga vodi, njoj se želi u potpunosti predati. Smatra da se na zemlji samo besciljno luta, te on želi raširiti svoja krila i poletjeti u nebo (IV, 43 – 45).

*Me diuiae meritas referre laudes
Et lumen nitidae sequi sophiae
Delectat studio laborioso.
Non trita cupidus uolare penna
Caelum constituo, solum relinquam,
In terris minime uagus morabor.
Fiunt per digitos manusque plumae
Et mutor celeres uigens in alas. (IV, 40 – 47)*

Želi vidjeti tron Gromovnika, inače Jupitera, boga neba, munja, grmljavina i oluja, no u ovom kontekstu se to vjerojatno odnosi na Boga. Ujedno, želi vidjeti već ranije spomenute grčko-

rimske junake Herakla i Poluksa, Kvirina⁷⁹ i Parisa, kojeg ovdje naziva nečasnim sucem.⁸⁰ Također, ovdje valja spomenuti kako je Paris totalna suprotnost trojici prethodnika, jer su oni vrlinom zaslužili nebo, dok je on bio nečastan, zanemario bogove i upropastio trojansko bogatstvo. Pucić ovdje spaja mitologiju s kršćanskim motivima, nazivajući raj odnosno nebo poganskim/mitološkim pojmom Olimp, te tako završava svoju posljednju elegiju.

*Iam sedes cupio uidere celsas
Et summos **superi** tronos **tonantis**
Virtutis licito proboque nixu
Quo claro fruitur potens **Olympo**
Alcides simili graduque **Pollux**,
Quo pronam Stygiae uiam paludis
Vrbis destituit pater **Quirinus**;
Incaestus Frygias opes reduxit
Iudex in nihilum deis relictis. (IV, 48 – 56)*

Karlo Pucić se u svojoj posljednjoj elegiji na neki način oprostio s Gnezom. Došao je do spoznaje kako joj starost i bolest oduzimaju ljepotu koju je kroz cijelu ovu knjižicu elegija toliko veličao. Pucić je shvatio prolaznost ljubavi, strasti, požude i zaljubljenosti. Za razliku od njega, Petrarca svoju Lauru i dalje smatra nedostižnim bićem ljepote, iako je više nema. Percepcija Laurine ljepote nije prestala postojati nakon njezine smrti. Obojica se kroz svoju posljednju pjesmu na neki način pokaju i mole za oprost od tjelesnosti i požude koja ih je mučila kroz život. Spomenut ćemo sonet CCCLXIV., u kojemu Petrarca moli Boga za razumijevanje. Sonet je također pisan u jedanaestercu:

*Dvadesetjedno ljeto plamtjeh cio,
u vatri sretan, nade pun u vaju,*

⁷⁹ Kvirin, bog rata štovan u Rimu, poistovjećuje se s Romulom koji je nakon smrti uzdignut među bogove.

⁸⁰ „Nečasni sudac“ odnosi se na Parisov sud (v. i gore u 6.1). Tri božice, Hera, Atena i Afrodita su tražile Zeusa da prosudi koja je najljepša, no on je pozvao Parisa da odluči, jer se nije htio miješati. Hera mu je obećala da će ga učiniti kraljem Europe i Azije, Atena mu je rekla da će mu dati ratnu mudrost i vještinu, a Afrodita najljepšu ženu. Paris je odabrao Afroditu kojoj je dao jabuku s natpisom „najljepšoj“ i tako razljutio Heru, zaštitnicu braka jer je najljepša smrtna žena na svijetu, Helena, bila udana za Menelaja, kralja Sparte. Paris je krenuo po Helenu te je tako započeo Trojanski rat.

*kad moja **gospa** uzašla u raj,
i s njom mi srce, deset suze lio.
**Sad korim život, nisam više čio,
što sam u bludnja skoro previdaju,
zgasio krepost, te Tebi na kraju
predajem, Višnji, njegov skrajnji dio;
raskajan, tužan zbog straćenih ljeta,
koja utrošit trebao sam bolje,
mir tražeć, bježeć od zabluda svijeta.
U put sam stavljen, Bože, s Tvoje volje,
nek spasi pakla moć me Tvoja sveta,
jerbo ne pravdam, a znam grijehe svoje.***⁸¹ (CCCLXIV, 1 – 14)

Zaista je nemoguće ne primijetiti utjecaj Petrarce na Karla Pucića, pogotovo kada je riječ o trećoj i četvrtoj elegiji i Petrarčinim posljednjim sonetima, odnosno Petrarčinoj posljednjoj kanconi *Vergine bella*, posvećenoj Djevici i sastavljenoj od jedanaesteraca (v. gore u 6.3). I jedan i drugi zamjenjuju ovozemaljsku ljubav nebeskom, zamjenjuju svoju Gnezu i Lauru Djevicom Marijom. Obojica su se razočarali u tjelesnu odnosno zemaljsku ljubav te doživljavaju vrstu pročišćenja, okreću se Djevici i shvaćaju kako je sve na zemlji prolazno i promjenjivo, kako je ljubav na zemlji nestalna, dok je ona nebeska vječna. Ni jedan ni drugi nisu bili svjesni pravih vrijednosti života na zemlji sve dok nisu spoznali vjeru. Odjednom dolaze do saznanja kako je njihova briga i patnja bila bezazlena, te kako je jedino bitan vječni život na nebu.

⁸¹ Usp. M. TOMASOVIĆ. n. dj., str. 233.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog diplomskog rada bio je istražiti u kojoj je mjeri hrvatski latinist Karlo Pucić slijedio žanrovske odrednice rimske ljubavne elegije, a u kojoj je mjeri slijedio Petrarca, talijanskog pjesnika, najpoznatijeg po „Kanconijeru“ – najvećem ljubavnom dnevniku svjetske književnosti. Prilikom analize četiri elegije posvećene djevojci Gnezi, uočili smo brojne motive, metafore, stilske figure i sličnosti s antikom, odnosno antičkim pjesnicima, ali i Petrarcom. Prije svega, treba pokušati pojasniti tko je bila Gneza, djevojka kojoj je pjesnik posvetio svoje četiri pjesme.

Ranije su u radu spomenute dvije vrlo bitne činjenice za istraživanje. Prva činjenica je podatak da se Karlo Pucić oženio Nikoletom Đurđević 10. prosinca 1498. godine, dok je druga činjenica ta da je njegova knjižica elegija o pohvalama djevojke Gneze izdana 1499. godine, što čini samo godinu dana razlike. Također, znajući podatak da je Pucić rođen 1458. godine, s lakoćom možemo ustanoviti da je imao 40 godina kada se oženio Nikoletom. Körbler u svome radu tvrdi kako su pjesme posvećene Gnezi nastale dvadesetak godina ranije, dok je Karlo Pucić još bio adolescent. Kolika je šansa da je Karlo Pucić sa svojih 20 godina odlučio zamijeniti ovozemaljsku ljubav nebeskom i okrenuti se Djevici Mariji, pa se predomislio i oženio dvadesetak godina kasnije? I nakon godine dana braka izdao knjižicu o ljubavi prema drugoj? Ne bi li to rastužilo njegovu tadašnju suprugu Nikoletu? Obradivši Pucićeve četiri elegije, zaista ne možemo sa sigurnošću zaključiti tko je bila Gneza i je li ona uopće postojala. Možda ju je Pucić u potpunosti izmislio, a možda je ona zaista bila djevojka bijele puti, predivnih usana, i sjajnih očiju za kojom je patio kao adolescent. Možda je Pucić samo izmislio nebesko pročišćenje i cijeli taj zaokret prema Djevici Mariji, kako bi stekao slavu poput Petrarce? Možda cijela priča ima više smisla ako zamislimo da su Gneza i Nikoleta jedna osoba, odnosno da je Gneza samo pseudonim za Nikoletu? Je li moguće da se Pucić zaista odljubio od nje kada je shvatio da je ostarila i da više nije lijepa kao prije? No bi li to doista bio razlog takvog zaokreta? Bi li se zbog toga osoba okrenula duhovnosti? Zaista nije vjerojatno da bi Nikoleta ostarila nakon godinu dana braka, pogotovo imajući na umu činjenicu kako su se muškarci tada obično ženili dosta mlađim ženama. Možda je jednostavno raskrstio sa svjetovnom odnosno ovozemaljskom ljepotom, pa tako i ljepotom svoje drage. Na pitanje je li Gneza bila mit ili stvarnost, te je li bila pseudonim za Nikoletu, zaista ne možemo dati valjan odgovor. Ono što iz njegove zbirke elegija možemo zaključiti jest to, kako je on doista bio obuzet njome, njenom

ljepotom, te kako ju je idealizirao do granice da je ostavio dojam posesivne osobe. No je li prilikom toga vidio uzor u Petrarci ili je ostao vjieran kopiranju antičkih autora?

Prva elegija pod naslovom *Quid mea formoso* obiluje raznim motivima koje smo već ranije u radu naveli kao glavne motive rimske ljubavne elegije. Već na samom početku prve elegije vidljiv je motiv *descriptio puellae*, iz kojega možemo iščitati koliko je sam autor bio zapanjen fizičkom ljepotom svoje drage. Pucić Gnezu opisuje kao djevojku svjetliju od sunca i bjelju od skitskog snijega, te pokušava uvjeriti čitatelja kako ne postoji ljepši lik na zemlji, a ni na nebu, od nje same. Također, prilikom isticanja njezine ljepote, autor je uspoređuje s mnogim mitološkim likovima što je zaista karakteristika rimskih ljubavnih elegija. Osim motiva *descriptio puellae*, prva elegija prožeta je motivima *servitium amoris* i *ignis amoris*, što zapravo uopće nije toliko čudno zbog fizičke ljepote same Gneze, koja je u potpunosti očarala pjesnika. Pucić slikovito čitatelju daje do znanja kako je pogođen Kupidovom strelicom što je ponovni indikator rimske ljubavne elegije. Opisuje kako bi za nju učinio sve, te kako je u potpunosti pod njenim zakonom, odnosno podložan njoj. Unutar prve elegije, najizraženiji motiv je *ignis amoris* unutar kojeg autor koristi više puta glagol *uror* kako bi naglasio i slikovito prikazao ropstvo u kojem se nalazi, odnosno koliko gori od ljubavi. Prema dosad pročitanim, mogli bismo s lakoćom zaključiti kako je prva elegija u potpunosti pisana po uzoru na antičke autore, što ipak nije slučaj. Motive petrarkizma možemo uočiti već u prvim stihovima prve elegije, kada Pucić opisuje Gnezu, prilikom čega je idealizira, što je čest običaj i petrarkističkog pjesništva.

U drugoj elegiji koja nosi naslov *Elegia de crudelitate amoris* vidljiv je pjesnikov odmak od prve elegije, koja odiše hvalama i motivima *descriptio puellae*. Druga elegija zaista sadrži motiv *servitium amoris*, te kroz cijelu drugu elegiju Pucić pokušava čitatelju prikazati svoje ljubavne patnje, prilikom čega sebe uspoređuje sa zarobljenikom, a ljubav s neizlječivom bolešću. Koristeći karakteristične motive za izražavanje svoje ljubavne patnje poput okova, ognjišta, rana, lanaca, ali i ponovnog spominjanja Kupida i Venere, s lakoćom drugu elegiju možemo povezati s antikom. Ponovnim spominjanjem mitoloških likova, osim što autor čitatelju daje do znanja kako nema izlaza iz tih ljubavnih jada, ujedno mu i odaje indicacije ljubavnih elegija antičkih autora. Međutim, druga elegija baš poput prve sadrži neke karakteristike petrarkizma. Pucić koji se smatra i opisuje zarobljenikom ljubavi doista nam daje naznake petrarkizma. Petrarca je baš poput Pucića bio rob žene koju voli, te se također tom ropstvu nije mogao oduprijeti.

De vero amore Elegia tertia vel de mutatione amoris naslov je treće elegije, koja je uistinu pravi spoj antike i petrarkizma. Početak elegije zaista nalikuje na Ovidija ili Propercija koji su također pogođeni Kupidovom strelicom, te ismijavani prilikom pisanja vlastitih djela. Osim što je i dalje prisutan motiv *servitium amoris* javlja se i motiv *servitium dominae* koji nam ponovno daje do znanja da je Pucić u potpunosti podložan Gnezi. Ponovno, baš kao i u prvoj elegiji, autor opisuje Gnezinu ljepotu, uspoređujući je s već spomenutim mitološkim likovima, pri čemu je također vidljivo te vrlo bitno istaknuti kako mu je izbor mitova doista ograničen, jer spominje iste priče koje je spominjao u prvoj elegiji. Osim karakterističnih motiva za rimsku elegiju, treća elegija sadrži i netipičan motiv trijeznjenja od ljubavi odnosno *renuntiatio amoris*. Pucić odjednom ne voli Gnezu, odbacuje sve o čemu je pisao u prethodne dvije pjesme, te se okreće nebeskoj ljubavi, odnosno Djevici Mariji. Trijeznjenje i spoznaja duhovne ljubavi pravi je dokaz da se Karlo Pucić služio Petrarčinim postupcima.

Posljednja iz Pucićeve knjižice elegija je pod naslovom *Carmen de fragilitate humana et mutatione amoris* pisana u hendekasilabima. Samim time, vidljiv je utjecaj Francesca Petrarce na Karla Pucića. Naime, soneti (ali i kancone) su bili najčešće pisani u jedanaestercu (tal. *endecasillabo*), te su činili talijanski nacionalni stih. Štoviše, Petrarčina je posljednja kancona posvećena Djevici Mariji pisana jedanaestercima. Četvrta elegija odstupa od prijašnjih, jer se pjesnik u potpunosti otriježnio. Više ne voli Gnezu, više ne gori od ljubavi za njom, naprotiv, čak se kaje što ju je volio. Premda Pucić i dalje nastavlja koristiti mitologiju, u četvrtoj je elegiji spaja s motivima kršćanstva, te moli Boga za oprost od požude koja ga je mučila kroz život. Pucić je vjerojatno odlučio promijeniti stih posljednje elegije, baš kao što je promijenio i ton same pjesme, kako bi bio što bliži odnosno sličniji talijanskom pjesniku, jer je baš poput njega odlučio ovozemaljsku ljubav zamijeniti onom duhovnom, što nikako nije bila odlika antičkih autora, već naravno samog petrarkizma.

Dakle, najzastupljeniji motivi Pucićevih elegija su: *descriptio puellae*, *ignis amoris*, *servitium amoris*, *militia amoris* i *renuntiatio amoris*. Zahvaljujući tim motivima, korištenju mitologije i poznavanju djela svojih prethodnika Ovidija, Propercija, Tibula, ali i preuzimanju stilskih figura i metafora istih, možemo donijeti zaključak da je Karlo Pucić doista slijedio žanrovske odrednice rimske ljubavne elegije. Najviše podudarnosti s antičkim autorima, bar što se tiče Pucićeve prve dvije elegije, pronalazimo u Ovidijevim *Amores*, *Ars Amatoria*, i *Metamorphoses*, Propercijevoj drugoj knjizi *Elegiae*, te drugoj knjizi Tibulove zbirke *Corpus Tibullianum*. Prema svemu tome, Karlo Pucić najviše nalikuje Ovidiju i Properciju.

Prva i druga elegija prožete su pjesnikovom zaluđenosti, dok se u trećoj i četvrtoj elegiji pjesnik pokaje te okreće nebeskoj ljubavi, vjeri i Djevici Mariji što ga nesumnjivo čini petrarkistom. Također, valja spomenuti izbor stihova u kojima Pucić piše. Po uzoru na antičke pjesnike koristi elegijski distih, dok po uzoru na Petrarca koristi hendekasilab odnosno falečki jedanaesterac.

Dakle, Karlo Pucić je napisao djelo u kojemu je uspio spojiti motive rimskih elegičara i petrarkističke lirike, što na koncu njegovu „Knjižicu o pohvalama djevojke Gneze“ čini zaista savršenim spojem dviju utjecajnih tradicija.

8. LITERATURA

- BLAGUS, Iva, *Rimski elegičari i zbirka elegija Ad Flaviam Ilije Crijevića*, diplomski rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.
- BOGIŠIĆ, Rafo, *Hrvatski petrarkizam*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
- ČALE, Frano, *Petrarca i petrarkizam*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
- ČENDEŠ, Matea, *Petrarkin Kanconijer: Nepromjenjivost u nestalnosti*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2017.
- GORTAN, Veljko, VRATOVIĆ, Vladimir (ur.), *Hrvatski latinisti II, Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1970.
- HARRIS, Robin, *Povijest Dubrovnika*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
- KÖRBLER, Đuro, „Iz mladih dana triju humanista Dubrovčana 15. vijeka (Karlo Pavlov Pucić, Ilija Lampričin Crijević i Damjan Paskojević Benešić)“, *Rad JAZU*, 206, Zagreb, 1915, str. 218 – 226.
- KRNIĆ, Goran, „Teorijske osnove humanizma u djelima dalmatinskih humanista“, *Croatica* XXX 49-50, Zagreb, 2000, str. 68 – 96.
- FALIŠEVAC Dunja, NEMEC Krešimir, NOVAKOVIĆ Darko (ur.): *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
- LIPOVAC, Elizabeth, *Motivi ljubavne patnje u elegijama hrvatskih latinista*, diplomski rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
- MATIČIĆ, Zrinka, *Katulovi epitalamiji i svadbeni običaji u Rimu*, završni rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2017.
- MILLER, Paul Allen, *Latin Erotic Elegy*, Routledge: Taylor and Francis Group, London-New York, 2002.
- PETRARCA, Francesco, *Pjesme o Lauri. Antologijski izbor iz Kanconijera*, prev. Mirko Tomasović, Konzor, Zagreb, 2003.
- SOLAR, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- VRATOVIĆ, Vladimir, *Rimska književnost*, Zagreb, Biakova, 2008.

Internetske stranice

Hrvatska enciklopedija – Leksikografski zavod Miroslav Krleža:

„Filefo, Ksenofont“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57731>, zadnji pristup 1. 10. 2020.)

„Gal, Gaj Kornelije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21019>, zadnji pristup, 26. 6. 2020.).

„Heraklo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25074>, zadnji pristup 7. 6. 2020.).

„Humanizam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26662>, zadnji pristup 7. 6. 2020.).

„Jedanaesterac“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28885>, zadnji pristup 27. 8. 2020.).

„Kastor i Polideuk“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15315>, zadnji pristup 16. 8. 2020.).

„Neoterici“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43406>, zadnji pristup, 24. 8. 2020.).

„Ovidije Nazon, Publije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45974>, zadnji pristup 26. 6. 2020.)

„Propercije, Sekst“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50669>, zadnji pristup 26. 6. 2020.).

Pucić, Karlo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51008>, zadnji pristup 6. 6. 2020.).

„Tibul, Albije“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61261>, zadnji pristup 26. 6. 2020.).

Croatiae auctores Latini – CroALa:

Pucić, Karlo, *Elegiarum libellus de laudibus Gnese puellae, versio electronica*, <http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.100:1:0.croala>, zadnji pristup 25. 8. 2020.

The Latin library:

Catullus, *Carmina*, <https://www.thelatinlibrary.com/catullus.shtml#51>, zadnji pristup 4.10.2020.

Ovidius, *Amores*, <https://www.thelatinlibrary.com/ovid/ovid.amor1.shtml>, zadnji pristup 25.8.2020.

Propertius, *Elegiae*, <https://www.thelatinlibrary.com/prop2.html>, zadnji pristup 25.8.2020.

Vergilius, *Eclogae*, <https://www.thelatinlibrary.com/vergil/ec7.shtml>, zadnji pristup 25.8.2020.

Ostale mrežne stranice:

FALIŠEVAC Dunja, „Petrarkin sonet br. LXI kao citatni predložak hrvatskim ranonovovjekovnim pjesnicima“, *Slike starog Dubrovnika*, Matica hrvatska, Zagreb, 2013, str. 33-42; dostupno na stranici: <https://www.matica.hr/media/knjige/slike-starog-dubrovnika-1045/pdf/petrarkin-sonet-br-lxi-kao-citatni-predlozak-hrvatskim-ranonovovjekovnim-pjesnicima.pdf> (zadnji pristup 2. 10. 2020.).

FISHER, Mark Douglas, *Heroic Democracy: Thucydides, Pericles, and the Tragic Science of Athenian Greatness*, A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Political Science in the Graduate Division of the University of California, Berkeley, 2017.
(https://digitalassets.lib.berkeley.edu/etd/ucb/text/Fisher_berkeley_0028E_17222.pdf, zadnji pristup 4. 10. 2020.).

Impuls portal, <https://impulsportal.net/index.php/zanimljivosti/nauka-i-tehnologija/23544-stopsihologija-kaze-o-ljubavi>, zadnji pristup 4. 10. 2020

Theoi, <https://www.theoi.com/Potamos/PotamosHermos.html>, zadnji pristup 4. 10. 2020.

Slike:

Slika 1: SHEMATSKI PRIKAZ ELEGIJSKOG DISTIHA:
https://sh.wikipedia.org/wiki/Elegijski_distih, zadnji pristup 11.6. 2020.

Slika 2: FRANCESCO PETRARCA: <https://www.arkosacademy.com/podcast-petrarca/>,
zadnji pristup 11.6. 2020.

Slika 3: PETRARCIN SONET:
https://www.google.com/search?q=petrarca+sonet+structure&tbm=isch&ved=2ahUKEwj41c_eoMHRaHUSlaQKHYYgBg0Q2-cCegQIABAA&oq=petrarca+sonet+structure&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECAAQGFCUIVjfm mDnM2gAcAB4AIAB7wGIAaYMkgEFMC44LjGYAQCGAQGqAQtd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=_rpKX_jeNpKqkgWMwZpo&bih=767&biw=1600#imgsrc=Wn-v815Sr6EFfM&imgdii=y2L17ZIEpKkJIM, zadnji pristup 28. 8. 2020.

Slika 4: LAURA DE NOVES:

https://www.google.com/search?q=laura+de+noves&sxsrf=ALeKk01lvapKW9XZ_IXmYqTLQ6QX230IAA:1598293888918&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjZh_vbvLTrAhWKw4sKHerjBw4Q_AUoAXoECBYQAw&biw=1600&bih=718#imgrc=QAJ3pm4QPzxniM, zadnji pristup 24. 8. 2020.

Slika 5: SHEMATSKI PRIKAZ HENDEKASILABA:

https://www.google.com/search?q=catullus+hendecasyllabic+meter&sxsrf=ALeKk02wiewF7cLvE2cwNnk2EEkdw89F0g:1598293609065&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUK EwiIpsLWu7TrAhUQt4sKHe1VCKIQ_AUoAXoECAwQAw&biw=1600&bih=767#imgrc=3ZU04eRuh1CLSM, zadnji pristup 24. 8. 2020.

Slika 6: ELEGIARUM LIBELLUS DE LAUDIBUS GNESAE PUELLAE:

<https://proleksis.lzmk.hr/42941/>, zadnji pristup 22. 6. 2020. godine.

Slika 7: KUPID, BOG LJUBAVI:

https://www.google.com/search?q=kupidon&tbn=isch&ved=2ahUKEwjY3uzIp7frAhXBtqQKHZXzArYQ2-cCegQIABAA&oq=kupidon&gs_lcp=CgNpbWcQAzIECCMQJzoCCAA6BAgAEB5Qk_4BWPz_AWCrggJoAHAAeACAAY0BiAH-AZIBAzAuMpgBAKABAaoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=-oNFX9j5NsHtkgWV54uwCw&bih=767&biw=1583&hl=hr#imgrc=XHnZJIfDUclSVM, zadnji pristup 25. 8. 2020.